

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

Ю. Є. ПЕТРУНЯ, В. Ю. ПЕТРУНЯ, Н. С. КОВТУН

**ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ДЛЯ УПРАВЛІНЦІВ)**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**Дніпро
2021**

УДК 330.101
ББК 65.01

*Рекомендовано до друку вченою радою
Університету митної справи та фінансів
(протокол № 11 від 22 лютого 2021 р.)*

Рецензенти:

Тарасевич В. М., доктор економічних наук, професор, Національна металургійна академія України;

Єдинак В. Ю., кандидат економічних наук, доцент, Університет митної справи та фінансів

Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня, Н. С. Ковтун

Основи економічної теорії (для управлінців) : навчальний посібник. Практикум / Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня, Н. С. Ковтун. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2021. – 131 с.

В авторській редакції

Навчальний посібник містить групи завдань до кожної теми навчальної дисципліни “Основи економічної теорії (для управлінців)”: завдання на правильне визначення термінів і понять, тестові завдання, задачі та ситуаційні завдання.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти, які вивчають дисципліни “Основи економічної теорії (для управлінців)”, “Основи економіки”, для самостійної роботи і контролю знань, а також для проведення практичних занять в академічних групах.

ISBN 978-966-328-178-0

© Ю. Є. Петруня, В. Ю. Петруня, Н. С. Ковтун, 2021
© Університет митної справи та фінансів, 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Економічна теорія: предмет, методи пізнання, використання	6
Тема 2. Потреби, ресурси, виробничі можливості	14
Тема 3. Поділ праці, товарне виробництво, гроші	24
Тема 4. Власність та її економічна роль	32
Тема 5. Змішана економіка	40
Тема 6. Попит	50
Тема 7. Пропозиція	60
Тема 8. Ринок та механізм досягнення рівноваги	69
Тема 9. Підприємництво	77
Тема 10. Конкуренція	84
Тема 11. Доходи	93
Тема 12. Підприємства	100
Тема 13. Державне регулювання економіки	109
Тема 14. Міжнародні економічні зв'язки	117
Тема 15. Міжнародні розрахунки	124

ВСТУП

“Основи економічної теорії (для управлінців)” є базовим курсом, з якого, власне кажучи, починається вивчення економічних наук у закладах вищої освіти, зокрема в межах спеціальностей галузі освіти “Управління та адміністрування”.

Ця навчальна дисципліна має фактично закласти фундамент економічних знань сьогодні студента, здобувача вищої освіти, а завтра – спеціаліста-управлінця. Лекції, підручники та навчальні посібники, практичні заняття виконують роль ключових інструментів оволодіння економічними знаннями. Проте умови діяльності людей, рівень успішності значною мірою залежать від їх здатності до самостійного навчання, до самоосвіти.

Запропонований навчальний посібник являє собою практикум, який дає змогу поєднати самостійну роботу здобувача вищої освіти з роботою на лекціях і практичних заняттях, тобто відповідає вимогам комплексного засвоєння курсу та оволодіння навичками прийняття правильних економіко-управлінських рішень у конкретних ситуаціях. Водночас матеріал посібника може бути використано для проведення практичних занять в академічних групах, оскільки дає змогу синтезувати теоретичні знання з практичними навичками, отже, сприяє поглибленому вивченню матеріалу курсу в цілому.

Розроблений навчальний посібник ураховує вимоги відповідних державних стандартів освіти, відповідає змістові дисципліни та нормативним вимогам.

У навчальному посібнику відображено 15 тем, які структуровано за трьома змістовними модулями.

У межах кожної теми міститься три розділи:

- 1) терміни та поняття;
- 2) тести;
- 3) задачі та ситуації.

Здобувачі вищої освіти мають знайти відповідності між економічними категоріями та переліком їх визначень; обрати правильну відповідь на тестові питання; розв'язати задачі й виконати інші практичні завдання.

Навчальний посібник рекомендується для використання насамперед здобувачами вищої освіти, які навчаються за спеціальністю “Менеджмент” та іншими спеціальностями в межах галузі “Управління та адміністрування”. Також він може бути корисним викладачам відповідних дисциплін для проведення практичних занять та здійснення контролю знань здобувачів вищої освіти.

Автори висловлюють щирі подяку Т. П. Дерев'янку за допомогу в підготовці цього навчального посібника.

ТЕМА 1

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ПІЗНАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Абстрактно-логічне поняття, що відображає певні економічні відносини.
2. Стійкий, сутнісний, типовий зв'язок між економічними явищами.
3. Інструмент або спосіб пізнання.
4. Відсторонення від другорядного та зосередження на головному.
5. Вивчення проблем ефективного використання обмежених економічних ресурсів для найкращого задоволення суспільних потреб у товарах та послугах.
6. Пояснення та обґрунтування сутності економічних процесів та явищ.
7. Рух думки від часткових до загальних висновків.

Терміни і поняття:

- а) предмет економічної теорії;*
- б) індукція;*
- в) економічний закон;*
- г) метод;*
- д) економічна категорія;*
- е) абстрагування;*
- є) пізнавальна функція економічної теорії.*

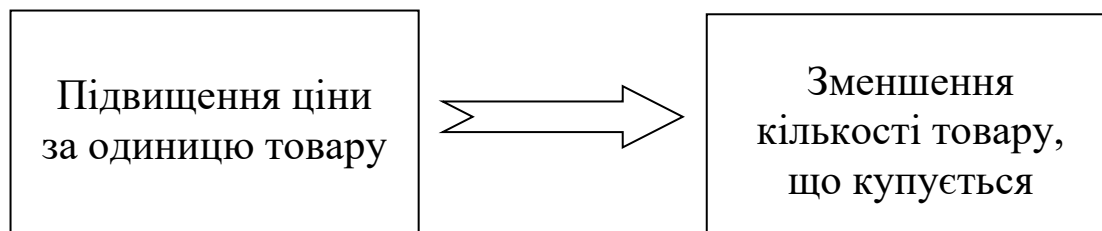
2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Яке з визначень точніше передає суть предмета економічної теорії:

- а) це наука про суспільство на різних стадіях його розвитку;
- б) це наука про відносини в суспільстві з приводу раціонального використання обмежених ресурсів;
- в) це наука про управління підприємствами для досягнення максимального прибутку;
- г) це наука про вибір ефективної державної політики для розв'язання актуальних соціальних проблем?

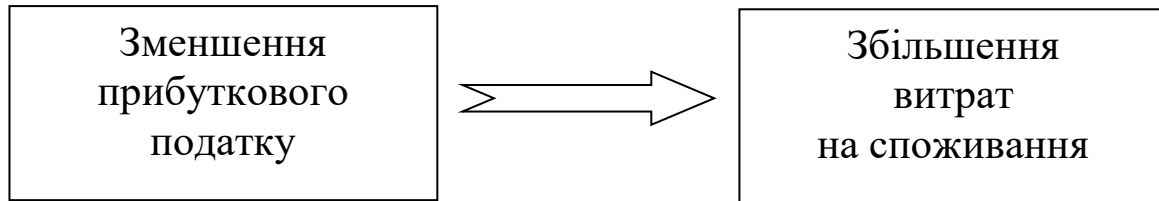
2. Визначте чинники, значення яких мають залишатися незмінними (“інші незмінні умови”) для дії такої економічної закономірності:

- а) доходи, податки, ціни на інші товари;
- б) доходи, податки;
- в) пенсії, податки, ціни на інші товари;
- г) податки, ціни на інші товари.

(Підказка: дохід – обсяг грошових надходжень за певний період часу; податки – обов’язкові платежі домогосподарств і організацій до державного або місцевого бюджету).

3. Визначте чинники, значення яких мають залишатися незмінними (“інші незмінні умови”) для дії такої економічної закономірності:

- а) процент за депозитними вкладками в банках, заробітна плата, ціни на нафту;
- б) заробітна плата, ціни на мінеральну сировину;
- в) заробітна плата, тарифи на комунальні послуги;
- г) заробітна плата, процент за депозитними вкладками в банках.

(Підказка: прибутковий податок – податок на доходи фізичних осіб).

4. Правильно визначені економічні закони:

- а) установлюють дуже приблизний хід економічних подій;
- б) установлюють найвірогідніший хід економічних подій;
- в) установлюють єдино можливий хід економічних подій;
- г) не характеризують можливий розвиток економічних подій.

5. Що означає наявність ірраціонального в економічній поведінці людей:

- а) невідповідність дій людей їх економічним інтересам;
- б) прагнення менеджерів знайти абсолютно оригінальні шляхи підвищення раціональності економічної діяльності;
- в) нездатність досягти певного рівня економічної ефективності?

6. До особливостей економічних законів не належить:

- а) менша строгість і точність;
- б) установлюють найвірогідніший характер зв'язків;
- в) велика історична рухливість (змінність);
- г) нетиповість установлюваного зв'язку.

7. Економічні закони відрізняються від законів природи тим, що вони:

- а) об'єктивні;
- б) суб'єктивні;
- в) діють лише в людському суспільстві;
- г) не можуть мати формалізованого вираження.

8. До основних економічних цілей суспільства не належить:

- а) досягнення економічного зростання;
- б) досягнення стабільного рівня цін;
- в) забезпечення зайнятості;
- г) підвищення рентабельності діяльності окремих підприємств;
- д) досягнення сприятливого зовнішньоторговельного балансу.

9. Якщо розглядати історію економічної думки, то неможливо обійти увагою такі школи (напрями), як:

- а) класична політекономія;
- б) фізіократія;
- в) меркантилізм;
- г) неокласика;
- д) монетаризм;
- е) кейнсіанство.

Складіть їх перелік (набір букв), дотримуючись правильної історичної послідовності.

10. Економічна політика – це:

- а) заходи, спрямовані на розв’язання економічних проблем;
- б) конкуренція різних економічних ідей;
- в) здатності до управління економічними процесами;
- г) здатності приймати найкращі управлінські рішення.

11. Хто є автором роботи “Дослідження про природу та причини багатства народів”:

- а) Дж. М. Кейнс;
- б) А. Сміт;
- в) Д. Рікардо;
- г) К. Маркс?

12. Мікрорівнем економічної теорії є вивчення економічної діяльності:

- а) держави;
- б) регіону;
- в) підприємств;
- г) підприємств і домашніх господарств;
- д) підприємств, домашніх господарств, окремих галузей.

13. Макрорівнем економічної теорії є вивчення економічної діяльності:

- а) окремих галузей;
- б) регіону;
- в) держави;
- г) підприємств і домашніх господарств;
- д) підприємств, домашніх господарств, окремих галузей.

14. Представники якого напрямку в економічній науці вважали торгівлю джерелом багатства нації:

- а) фізіократії;
- б) меркантилізму;
- в) класичної політекономії;
- г) кейнсіанства?

15. Представниками класичної економічної науки є:

- а) А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Ст. Мілль;
- б) А. Монкретьєн, Т. Ман, А. Сміт;
- в) А. Сміт, К. Маркс, Дж. М. Кейнс;
- г) Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, М. Туган-Барановський.

16. Нормативні економічні погляди дають відповідь на запитання:

- а) як має бути;
- б) що відповідає правовим нормам;
- в) як нормувати економічні процеси;
- г) як є.

17. Кого частіше за все називають “батьком” економічної науки:

- а) Арістотеля;
- б) А. Сміта;
- в) Д. Рікардо;
- г) Ф. Кене;
- д) А. Маршалла?

18. Позитивні економічні погляди дають відповідь на запитання:

- а) як має бути;
- б) що потрібно зробити;
- в) як зробити найкраще;
- г) як є.

19. Який термін є ключовим у формулюванні предмета економічної теорії:

- а) ефективність;
- б) точність;
- в) максимальність;
- г) екстенсивність;
- д) спрямованість?

20. Мезорівнем економічної теорії є вивчення:

- а) економічної діяльності світового співтовариства;
- б) внутрішньогалузевих та регіональних економічних процесів;
- в) економічної діяльності держави;
- г) економічних процесів на глобальному рівні;
- д) економічної діяльності всіх підприємств.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

На прикладі певного економічного закону (обирається студентами самостійно) проаналізуйте дію принципу “за інших рівних умов”. Яке це може мати значення для управління?

Задача 2

Спробуйте визначити, які проблеми практичного плану можуть виникати з наявності такої властивості в економічних законів, як “менша строгість та точність”. Яке це може мати значення для управління?

Задача 3

Управлінці можуть мати різні погляди щодо шляхів та способів розв'язання тих чи інших економічних проблем. У процесі прийняття законів, пов'язаних з економікою, в парламенті України ми також можемо спостерігати виявлення різних поглядів на подолання тих чи інших економічних проблем. Чому виникають такі ситуації? Що може бути причинами наявності різних точок зору та управлінських підходів?

Задача 4

У чому полягає значення економічної теорії для ефективності управлінської діяльності на мікро- та макрорівні? Наведіть відповідні приклади та проаналізуйте їх.

Задача 5

Оберіть на власний розсуд три напрями економічної теорії. Порівняйте їх. Знайдіть між ними спільні риси та розбіжності. Результати занесіть у табл. 1.1. Зробіть висновки.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика напрямів економічної теорії

№ з/п	Напрямок	Спільні риси	Розбіжності
1	...	...	...
2	...	...	...
3	...	...	...

ТЕМА 2

ПОТРЕБИ, РЕСУРСИ, ВИРОБНИЧІ МОЖЛИВОСТІ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Відчуття браку чогось, дискомфорту або незадоволення людини, з якого вона прагне вийти.
2. Потреби, що здобуваються в ході життєдіяльності людини.
3. Співвідношення між певним результатом та витратами, пов'язаними з його досягненням.
4. Елементи, необхідні для процесу виробництва.
5. Множина точок, що відповідають максимально можливим обсягам випуску продукції за умов повного використання ресурсів.
6. Сукупність матеріально-технічних засобів, що використовуються у процесі виробництва.
7. Потреби, задоволення яких забезпечує відтворення самої людини.
8. Класифікація потреб, яка передбачає певну послідовність пріоритетів людей у їх задоволенні.

Терміни і поняття:

- а) потреба;*
- б) капітал;*
- в) кінцеві потреби;*
- г) ефективність;*
- д) вторинні потреби;*
- е) піраміда Маслоу;*
- є) економічні ресурси;*
- ж) крива виробничих можливостей суспільства.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Вивчення потреб з боку виробників продукції необхідне для віднаходження відповіді передусім на таке питання:

- а) що виробляти;**
- б) як виробляти;**
- в) у чиїх інтересах виробляти;**
- г) з чого виробляти.**

2. Усвідомлення потреб означає появу:

- а) зацікавленості;**
- б) стимулу;**
- в) дії;**
- г) нової потреби.**

3. Які потреби лежать в основі піраміди А. Маслоу:

- а) самореалізації;**
- б) фізіологічні;**
- в) прагнення уникнути ризику;**
- г) визнання?**

4. До якого способу класифікації потреб можуть бути зараховані проміжні й кінцеві потреби:

- а) за походженням;
- б) за суб'єктами;
- в) за формою задоволення?

5. Що логічно зайве у цьому переліку:

- а) чистити зуби;
- б) голитися;
- в) робити ранкову зарядку;
- г) одержувати електроенергію у свою квартиру;
- д) пити каву?

(Увага: тест пов'язаний виключно з класифікацією потреб).

6. Що логічно зайве в даному переліку:

- а) смартфон;
- б) джинси;
- в) велосипед;
- г) дитячий візок;
- д) сталь?

(Увага: тест пов'язаний виключно з класифікацією потреб).

7. Які з перерахованих товарів задовольняють проміжні потреби:

- а) навушники, ноутбук, вантажний автомобіль;
- б) холодильник, книга з економічної теорії, авторучка;
- в) сталь, зернозбиральний комбайн, велосипед;
- г) правильної відповіді немає?

8. Чинники, що обумовлюють відмінності в потребах людей:

- а) фізіологічні особливості;
- б) географічні, кліматичні особливості умов мешкання;
- в) соціально-культурні орієнтири;
- г) ступінь інформованості;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;
- е) правильно все, зазначене в п. а, б, в.

9. Капітал у його фізичному розумінні – це:

- а) гроші;
- б) природні ресурси;
- в) створені засоби праці;
- г) гроші та предмети праці.

10. До природних ресурсів виробництва не належать:

- а) земля, ліси;
- б) водні ресурси;
- в) мінеральні ресурси;
- г) устаткування.

11. Підприємницькі здібності – це:

- а) здатність розуміти технологію виробництва, вдосконалювати її;
- б) здатність організовувати економічні сили в єдиний процес виробництва та реалізації товарів;
- в) здатність привертати необхідний фізичний капітал для виробництва яких-небудь товарів;
- г) сукупні управлінські здібності менеджерів підприємств.

12. Яке з наведених положень не характеризує вплив біологічних чинників на економічну поведінку людини:

- а) існують екологічні бар'єри виробництва;
- б) економічна діяльність людини відображає її фізіологічні та психологічні можливості;
- в) еволюція людини як біологічного виду позначається на її економічній діяльності;
- г) правильної відповіді немає?

13. Виробничий процес, організований підприємцем та менеджерами, орієнтований насамперед на отримання:

- а) додаткового виробничого капіталу;
- б) достатнього рівня продуктивності праці;
- в) додаткового доходу (прибутку);
- г) можливості продавати свою продукцію в інших країнах;
- д) правильно все, зазначене в п. а, в, г.

14. Що не характерно для виробничих ресурсів:

- а) обмеженість;
- б) різноманітність;
- в) безмежність;
- г) корисність?

15. До чинників інтенсивного зростання належить:

- а) структурне заміщення чинників із підвищенням їх віддачі;
- б) продуктивна заміна чинників;
- в) поліпшення організації виробництва;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б, в.

16. До чинників екстенсивного зростання належить:

- а) збільшення кількості вживаних ресурсів без зміни їх ефективності;
- б) збільшення часу функціонування незмінних за кількістю ресурсів;
- в) удосконалення менеджерами організації виробництва;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б;
- д) правильно все, зазначене в п. а, в.

17. Обсяг виробництва на підприємстві збільшився на 15 %. При цьому кількість одиниць устаткування зменшилася на 15 %. Визначте, до якого типу належить досягнуте економічне зростання:

- а) екстенсивного;
- б) інтенсивного;
- в) екстенсивно-розширеного;
- г) завдання не може бути виконано через неповноту початкових даних.

18. Обсяг виробництва продукції на підприємстві збільшився на 5 %. При цьому чисельність працівників зросла на 8 %. Визначте, до якого типу належить досягнуте економічне зростання:

- а) екстенсивного;
- б) інтенсивного;
- в) інтенсивно-розширеного;
- г) завдання не може бути виконано через неповноту початкових даних.

19. Крива виробничих можливостей характеризує:

- а) набори продуктів, виробництво яких можливе зараз;
- б) ступінь недовикористаних виробничих можливостей;
- в) можливості досягнення економічного зростання;
- г) фактичне співвідношення інтенсивних та екстенсивних джерел зростання.

20. Обмеженість виробничих можливостей обумовлює необхідність суспільного вибору насамперед:

- а) місця виробництва продуктів;
- б) часу виробництва продуктів;
- в) що виробляти, комбінацій продуктів;
- г) найкращих менеджерів для виробництва.

21. Гранична корисність блага – це:

- а) корисність блага у всіх його властивостях;
- б) повна відповідність блага певній потребі людини;
- в) корисність для споживача кожної нової (додаткової) порції певного блага;
- г) здатність блага задовольняти потреби в самовираженні (згідно з пірамідою А. Маслоу).

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

У галузі виробляються ноутбуки і принтери. У табл. 2.1 наведено умовні варіанти можливих потенційних співвідношень між виробництвом даних товарів.

Таблиця 2.1

Альтернативні можливості виробництва товарів

Варіанти	А	В	С	Д	Е	Ф	Г
Принтери, шт.	6	5	4	3	2	1	0
Ноутбуки, шт.	0	8	15	21	26	30	33

1. Побудуйте криву трансформації виробничих можливостей галузі.
2. Обчисліть альтернативні витрати виробництва одного додаткового ноутбуку в різних варіантах співвідношень (структури) виробництва.
3. Поясніть, як змінюються альтернативні витрати (альтернативна вартість) в міру розширення виробництва принтерів.

Задача 2

У великому продовольчому супермаркеті почали використовувати касові термінали самообслуговування. Це викликало невдоволення певної частини покупців. Проте менеджери супермаркету на широкій нараді прийняли рішення продовжувати використання терміналів та в перспективі поступово збільшувати їх кількість.

1. Яка мета менеджерів щодо впровадження зазначених терміналів?
2. Якими можуть бути ризики таких управлінських рішень?
3. Чи виникають певні проблеми для держави у зв'язку з такими рішеннями менеджерів супермаркетів?

Задача 3

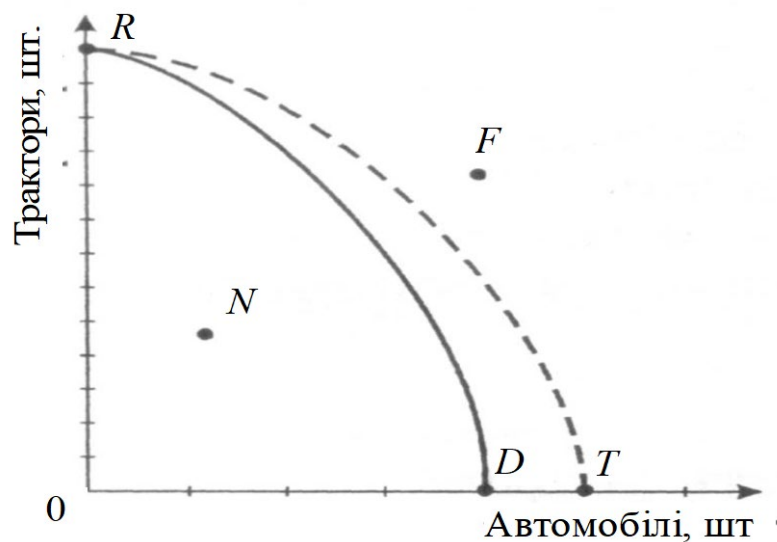
1. Побудуйте графік виробничих можливостей згідно з даними табл. 2.2.
2. Під час використання варіанта комбінації товарів "С" виробляється 300 одиниць (пар) взуття і 50 одиниць одягу. Проте попит на одяг зріс на 20 одиниць. За допомогою яких змін можна забезпечити задоволення цього додаткового попиту?
3. Чи існує проблема альтернативного вибору виробництва товарів у рамках окремо взятих підприємств? Якщо так, то які рішення можуть приймати менеджери підприємств для її подолання?

Можливі варіанти комбінацій у виробництві товарів

Варіант комбінації	А	В	С	Д
Одяг, од.	60	60	50	40
Взуття, од. (пар)	250	100	300	400

Задача 4

Поясніть, що зображено на рисунку.

1. Нанесіть декілька точок можливого співвідношення структури виробництва в галузі.
2. Поясніть ситуації, які складаються у точках N і F .
3. Який процес відображає зміна положення кривої від RD до RT ?
4. Чи доводиться менеджерам вирішувати подібні питання на рівні окремо взятих підприємств?

Задача 5

В умовній країні за повного використання всіх ресурсів виробляються два товари – холодильники і пральні машини. Якщо всі ресурси будуть задіяні у виробництві холодильників, то може бути вироблено 100 холодильників; якщо всі ресурси будуть задіяні у виробництві пральних машин, то можна виробити 40 пральних машин.

Завдання:

- побудуйте криву виробничих можливостей;
- визначте альтернативні витрати виробництва обох видів товарів;
- покажіть, як виглядатиме графік, якщо у виробництві холодильників застосовуватиметься нова, більш продуктивна технологія.

Задача 6

“Висновок економістів про обмеженість ресурсів і безмежність потреб неправильний. Ресурси, насправді, безмежні, тому що нескінченним є процес відкриття нових джерел ресурсів. Потреби ж, навпаки, обмежені, оскільки існують фізичні межі їхнього задоволення”.

Проаналізуйте це твердження. Аргументуйте своє ставлення до цього твердження.

ТЕМА 3

ПОДІЛ ПРАЦІ, ТОВАРНЕ ВИРОБНИЦТВО, ГРОШІ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Система господарювання, за якою продукт створюється для внутрішнього споживання.
2. Підвищення загального рівня цін у країні за певний період.
3. Загальновизнаний засіб обміну.
4. Продукт праці, здатний задовольняти людські потреби та створений для обміну.
5. Зниження загального рівня цін у країні за певний період.
6. У ролі загальновизнаного засобу обміну виступає предмет, який має як “власну”, так і обмінну цінність.
7. Система господарювання, за якою продукт створюється для обміну.
8. Суспільний поділ праці та соціально-економічне відокремлення виробників.

Терміни і поняття:

а) товарне господарство;

б) товарні гроші;

в) інфляція;

г) гроші;

д) дефляція;

е) причини зародження товарного господарства;

є) товар;

ж) натуральне господарство.

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Фактори поділу праці:

а) індивідуальні здібності людей;

б) природно-кліматичні умови;

в) традиції;

г) набутий досвід;

д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;

е) правильно все, зазначене в п. а, б, в.

2. Прикладом горизонтального поділу праці може бути розподіл функцій між:

а) ректором вишу і деканами факультетів;

б) загальними зборами акціонерного товариства і наглядовою радою;

в) відділом роботи з персоналом і відділом маркетингу на підприємстві;

г) правильної відповіді немає.

(Підказка. Загальні збори акціонерного товариства є найвищим органом управління підприємства. Наглядова (спостережна) рада обирається загальними зборами акціонерів і здійснює контроль діяльності виконавчих органів підприємства, наприклад правління).

3. Прикладом вертикального поділу праці може бути розподіл функцій між:

- а) заготівельним цехом і механічним цехом;
- б) начальником цеху і начальниками дільниць;
- в) підприємствами однієї галузі;
- г) підприємствами різних галузей.

4. Товарне виробництво – це:

- а) сучасна форма діяльності господарських одиниць;
- б) значною мірою застаріла форма господарювання;
- в) форма господарювання, яка використовується лише приватними підприємствами;
- г) правильно все, зазначене в п. а, в.

5. Для товарного виробництва характерно таке:

- а) обмін діяльністю між людьми;
- б) виробництво продуктів для обміну;
- в) використання засобів виробництва;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б.

(Підказка. Обмін діяльністю між людьми – це надання певних трудових послуг один одному).

6. Необхідною передумовою існування товарного виробництва виступає:

- а) суспільний поділ праці;
- б) наявність розвиненої системи машин;
- в) концентрація виробництва на великих підприємствах;
- г) високорозвинута грошова система.

7. Натуральний обмін – це:

- а) обмін результатами праці між натуральними господарствами;
- б) прямий обмін продуктами праці без посередництва грошей;
- в) обмін тільки матеріальними благами, виключаючи послуги;
- г) обмін тільки засобами праці.

8. Коли в більшості європейських країн було введено паперові гроші:

- а) X–XII ст.;
- б) XIII–XV ст.;
- в) XVI ст.;
- г) XVII ст.;
- д) XVIII ст.

9. Яку приблизно частину в загальній грошовій масі становлять готівкові гроші:

- а) основну;
- б) меншу;
- в) приблизно 50 %;
- г) не менше 60–70 %?

10. Які основні фізичні вимоги ставляться до готівкових грошей у сучасних умовах:

- а) портативність;
- б) захищеність від підробки;

- в) зносостійкість;
- г) подільність;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;
- е) правильно все, зазначене в п. а, б, в?

11. Поділ праці:

- а) підвищує продуктивність суспільної праці;
- б) стримує інфляцію;
- в) сприяє кращому виконанню грошима своїх функцій;
- г) усуває проблему обмежених виробничих можливостей суспільства.

12. “Гроші – це тимчасове вмістище купівельної спроможності”. На яку функцію грошей більше всього орієнтує ця фраза:

- а) засіб обігу;
- б) міра вартості;
- в) засіб конвертації;
- г) засіб заощадження?

13. Яка функція грошей найуразливіша для інфляції:

- а) засіб обігу;
- б) міра вартості;
- в) засіб конвертації;
- г) засіб заощадження?

14. Яке з наведених понять характеризує зміну купівельної спроможності грошей:

- а) аверс;
- б) реверс;
- в) бартер;
- г) інфляція;
- д) нуліфікація?

15. Яке з наведених понять пов'язане зі зростанням купівельної спроможності грошей у національній економіці:

- а) дефляція;
- б) інфляція;
- в) нуліфікація;
- г) ревальвація;
- д) конвертація?

16. Від яких чинників прямо не залежить купівельна спроможність грошей:

- а) інфляція;
- б) кількість грошей в обігу;
- в) кількість комерційних банків у країні;
- г) дефляція?

17. Банківські пластикові картки – це:

- а) третій різновид грошей (разом із готівковими та безготівковими);
- б) різновид готівкових грошей;
- в) технологія (засіб) руху безготівкових грошей;
- г) один із двох сучасних різновидів грошей (разом із готівковими);
- д) правильної відповіді немає.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Обсяг проданих товарів в умовній економіці за готівку становить 20 млрд грн; продано товарів у кредит на суму 200 млн грн; сума платежів, термін сплати яких настав, дорівнює 300 млн грн; сума платежів, які взаємопогашаються, становить 140 млн грн; се-

редня кількість обертів грошової одиниці дорівнює 5. Скільки грошей потрібно для забезпечення нормального обігу товарів?

Задача 2

На одній із ділянок підприємства за 8 годин вироблялося 12 одиниць продукції загальною ринковою вартістю 14,4 тис. грн. У наступному місяці кількість робітників одночасно збільшилася у 2 рази, а продуктивність праці зросла у 3 рази. Як зміниться обсяг продукції, що випускається підприємством, за той же проміжок часу? Як зміниться прибуток (перевищення доходів над витратами) виробника, якщо ринкова ціна одиниці товару дорівнює 150 грн і залишається незмінною?

Задача 3

На підприємстві використовується робота в одну зміну, її тривалість – 8 год. Ціна, за якою підприємство реалізує свою продукцію на ринку, становить 140 грн за одиницю. Менеджери розробляють проект змін в організації праці, що передбачає скорочення витрат праці на одну товарну одиницю з 2,5 до 2 годин. Як можуть змінитися показники діяльності підприємства за умов успішності даного проекту?

Задача 4

На певній ділянці підприємства за 8 годин виробляється 16 одиниць продукції загальною ринковою вартістю 800 грн. Як зміниться вартість усієї продукції та одиниці товару, якщо:

- а) продуктивність праці зросте у 2 рази;
- б) інтенсивність праці зросте у 1,5 рази?

Задача 5

Практично кожній людині потрібно вирішувати питання формування власних збережень, у тому числі визначати їх форму. В останньому випадку значення має, зокрема, рівень ліквідності активу збережень.

Існує твердження: “Абсолютну ліквідність мають дорогі ювелірні прикраси, цінні витвори мистецтва, раритетні авто”.

1. Що означає “абсолютна ліквідність” активу?
2. Яке практичне значення має рівень ліквідності активу, в тому числі для менеджерів?
3. Проаналізуйте зазначене твердження та дайте свої висновки.

ТЕМА 4

ВЛАСНІСТЬ ТА ЇЇ ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Право контролю об'єкта належить певній групі співвласників.
2. Процес перетворення державної та комунальної власності на приватну.
3. Окремі фізичні та юридичні особи.
4. Право виключного контролю над об'єктом власності.
5. Закріплення права контролю певних об'єктів за певними суб'єктами.
6. Будь-що, що може належати певному суб'єкту на правах власності.
7. Право контролю об'єкта належить місцевим органам влади.
8. Процес переведення об'єктів приватної власності у державну.

Терміни і поняття:

- а) власність;*
- б) націоналізація;*
- в) об'єкти власності;*
- г) пайова власність;*
- д) володіння;*
- е) суб'єкти власності;*
- є) приватизація;*
- ж) комунальна власність.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Чи справедливе твердження: “власність – це завжди відчуження”:

- а) так;
- б) ні;
- в) так, якщо об’єктом власності виступає земля;
- г) так, якщо об’єктом власності виступає особисте майно?

2. Суб’єктами власності можуть виступати:

- а) тільки менеджери підприємств;
- б) менеджери підприємств та держава;
- в) фізичні особи, держава, місцева громада;
- г) фізичні та юридичні особи, держава, місцева громада;
- д) правильної відповіді немає.

3. Який спосіб закріплення прав власності за певними суб’єктами можна вважати в сучасних умовах основним:

- а) силою;
- б) звичаями, традиціями;
- в) релігійними настановами;
- г) моральними настановами;
- д) юридичними нормами?

4. Процес привласнення корисного ефекту від споживання блага відображає категорія:

- а) користування;
- б) володіння;
- в) управління;
- г) розпорядження.

5. Для виникнення відносин власності щодо певного об'єкта він має бути:

- а) загальнодоступним;
- б) обмеженим;
- в) безмежним;
- г) здатним задовольняти які-небудь потреби людей;
- д) правильно все, зазначене в п. а, г;
- е) правильно все, зазначене в п. б, г;
- ж) правильно все, зазначене в п. а, в.

6. Спрямованість діяльності директора підприємства має на-самперед відповідати:

- а) особистим інтересам директора;
- б) інтересам держави;
- в) інтересам власника підприємства;
- г) інтересам трудового колективу підприємства.

7. У якій ролі виступає людина, що взяла напрокат автомобіль:

- а) користувача;
- б) розпорядника;
- в) власника;
- г) правильно все, зазначене в п. а, в?

8. З погляду відносин власності ким був Робінзон по відно-шенню до житла, в якому він самотньо проживав на острові:

- а) користувачем;
- б) розпорядником;
- в) власником;
- г) тут взагалі не виникали відносини власності?

9. Що не належить до форм реалізації прав власності:

- а) управління об'єктом власності;
- б) привласнення корисного ефекту від використання власності;
- в) продаж об'єкта власності;
- г) правильної відповіді немає?

10. Хто володіє найбільшими правами стосовно певного об'єкта:

- а) користувач;
- б) держава;
- в) розпорядник;
- г) власник?

11. Яке поняття порушує логіку цього переліку:

- а) кооперативне підприємство;
- б) підприємство, власником якого є одна людина;
- в) акціонерне товариство;
- г) господарське товариство?

12. У сучасних умовах підприємства в Україні – це об'єкти:

- а) тільки приватної власності;
- б) головним чином державної власності;
- в) переважно комунальної власності;
- г) правильної відповіді немає.

13. Відносини власності впливають на економічне життя за такими напрямками:

- а) визначають, у чий переважно інтересах ведеться виробництво;
- б) формують силу зацікавленості в ефективному використанні економічних ресурсів;
- в) становлять одну з умов поділу праці;

- г) правильно все, зазначене в п. а, б, в;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б.

14. Хто може обмежувати потенційні права власника:

- а) держава;
- б) сам власник;
- в) держава і сам власник;
- г) правильної відповіді немає?

15. Прикладом самообмеження прав власника може бути:

- а) передача майна в оренду;
- б) передача майна до статутного фонду приватного підприємства;
- в) делегування власниками прав менеджерам підприємства;
- г) сплата мита;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;
- е) правильно все, зазначене в п. а, б, в.

16. Оренда підприємства обов'язково призводить до:

- а) зміни його власника та менеджерів;
- б) зміни користувача;
- в) змін у технології виробництва;
- г) правильно все, зазначене у п. а, б, в.

17. Приватне підприємство уклало угоду з органом місцевої влади про оренду будинку побуту. До якої форми власності слід зарахувати цей об'єкт:

- а) загальнодержавна власність;
- б) комунальна власність;
- в) приватна власність;
- г) власність громадської організації?

18. Яке поняття порушує логіку побудови наступного переліку:

- а) підприємство, акціонерами якого є фізичні та приватні юридичні особи;
- б) підприємство, яке створено студентами та викладачами;
- в) кооперативне підприємство;
- д) державне підприємство?

19. Що не може бути причиною самообмеження прав приватним власником:

- а) намагання отримати більший дохід від об'єкта власності;
- б) пошук вигіднішого варіанта використання об'єкта власності;
- в) бажання збільшити обсяг прав на об'єкт власності;
- г) бажання знайти бізнес-партнерів?

20. Чи входять топ-менеджери підприємства до числа його власників:

- а) так, обов'язково;
- б) це може бути тільки на невеликих підприємствах;
- в) не обов'язково;
- г) тільки на великих підприємствах?

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Певна фізична особа є співвласником приміщення, яке може використовуватися під кафе, ресторан тощо. На цей час дане приміщення абсолютно не використовується, воно потребує капітального ремонту. Людина розмірковує над тим, що роботи далі з

цим приміщенням. Запропонуйте варіанти. Чи можливо тут виникнення самообмеження прав приватної власності? Який у ньому може бути сенс?

Задача 2

Протягом певного періоду приватизовано певну кількість об'єктів власності на умовну загальну суму 300 млн грн. Вартість об'єктів державної власності, які передано у користування приватним особам, – 140 млн грн, з них 110 млн грн – із можливістю здобуття прав власності (що по факту було реалізовано). Вартість придбаних державою об'єктів приватної власності становить 45 млн грн. Судами прийнято рішення про повернення у власність держави майна об'єктів на суму 200 млн грн. Обсяги реприватизації становили 150 млн грн. Визначте:

1. Які причини могли викликати зазначені судові рішення.
2. Що означає “реприватизація”, навіщо вона була проведена.
3. Якою є вартість приватизованого та одержавленого майна протягом даного періоду.

Задача 3

Компанія витратила 15 млн грн на придбання контрольних пакетів акцій двох підприємств із капіталом у 20 млн грн кожне. Ці підприємства, зі свого боку, через володіння відповідними корпоративними правами контролюють чотири інших господарських товариства з капіталом в 25 млн грн кожне. Тобто сформовано певний холдинг.

Спробуйте пояснити, навіщо компанія придбала контрольні пакети акцій інших підприємств? Якими можуть бути мотиви да-

ної компанії? Яке співвідношення інвестованих коштів компанією та контрольованого нею корпоративного капіталу? Що може змінитися в умовах діяльності менеджерів дочірніх підприємств?

Задача 4

Чи повинно право власності поширюватись тільки на матеріальні цінності й ресурси, чи воно може бути застосоване також до фізично невідчутних факторів, таких, наприклад, як повітря, електромагнітні хвилі тощо? Яке значення має це питання у практиці управління?

Задача 5

НАК “Нафтогаз України” є потужним державним підприємством. Інколи можна зустріти висловлювання щодо доцільності його приватизації.

1. Яку роль в економіці України відіграє дане підприємство?
2. Хто контролює його діяльність?
3. Що ви думаєте з приводу висловлювань про його приватизацію?

ТЕМА 5

ЗМІШАНА ЕКОНОМІКА

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін.

1. Економіка, в якій роль держави незначна, а сили вільної конкуренції та ринкового саморегулювання досягають найбільшого поширення.

2. Приватна власність, вільне підприємництво, особиста зацікавленість, мінімальне державне втручання, вільна конкуренція.

3. Зменшення прямого державного регулювання, вільне ціноутворення, конкуренція, відмова від директивного планування.

4. Економічна система, в якій регулювання економічного життя здійснюється одночасно і на ринкових засадах, і на умовах активного державного втручання.

5. Домінування на ринку певного товару декількох великих компаній – суб'єктів пропозиції.

6. Економічна система, в якій основні рішення приймаються державою – організатором економічного життя суспільства.

7. Ринкове саморегулювання відносин між економічними суб'єктами.

Терміни і поняття:

- а) “чистий” ринок;*
- б) змішана економіка;*
- в) ринкова трансформація економіки;*
- г) “незрима рука”;*
- д) олігополія ;*
- е) централізовано-планова економіка;*
- є) ознаки вільного ринку.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Основними типами економічних систем вважаються:

- а) “чистий” ринок, змішана економіка, централізовано-планова економіка;
- б) товарне виробництво, “вільний” ринок, змішана економіка;
- в) змішана економіка, капіталістична економіка, інформаційна економіка;
- г) натуральне господарство, товарне господарство, планова економіка.

2. Що означає в економіці принцип “*laissez faire*”:

- а) захист ринку від монополій;
- б) поділ праці;
- в) поєднання ринкового та державного регулювання;
- г) надання ринку свободи наскільки можливо, зводячи до мінімуму роль держави?

3. Що не належить до ознак “чистого” ринку:

- а) приватна власність;
- б) конкуренція;

- в) суспільний інтерес як основний мотив поведінки;
- г) обмежена роль держави?

4. Свобода вибору не означає, що:

- а) власники економічних ресурсів і грошового капіталу можуть використовувати їх на свій розсуд;
- б) працівники можуть займатися будь-яким видом діяльності, на який вони здатні;
- в) споживачі вільні, у межах своїх грошових доходів, купувати товари і послуги в такому наборі, який вони вважають відповідним для задоволення своїх потреб;
- г) держава може обирати серед виробників тих, що здатні якнайповніше задовольнити суспільні потреби, і примушувати їх діяти в певних сферах.

5. До видів недосконалої конкуренції не належить:

- а) чиста конкуренція;
- б) монополістична конкуренція;
- в) олігополія;
- г) чиста монополія.

6. Відмінна особливість централізовано-планової економічної системи така:

- а) директивне визначення державою основних параметрів діяльності підприємств;
- б) планування господарської діяльності самими підприємствами;
- в) державне регулювання економіки;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б;
- д) правильно все, зазначене в п. б, в.

7. Що із зазначеного нижче властиво тільки для централізовано-планової економіки:

- а) поєднання державного регулювання з ринковим саморегулюванням;
- б) абсолютизація державної власності;
- в) існування державної і приватної власності на паритетних засадах;
- г) виділення коштів з державного бюджету на розв'язання екологічних проблем?

8. Головна ознака сучасної змішаної економіки:

- а) наявність натурального виробництва, яке доповнює товарне;
- б) об'єднання натурального і товарного виробництва;
- в) наявність ринкового і державного регулювання економіки без домінування одного з них;
- г) об'єднання ручного, машинного та автоматизованого елементів у технологічному способі виробництва.

9. Для змішаної економіки не властиво таке:

- а) вільна (чиста) конкуренція;
- б) ринкове регулювання;
- в) державне регулювання економіки;
- г) планування на мікрорівні;
- д) правильно все, зазначене в пп. а, г.

10. Система змішаної економіки в основному сформувалась у:

- а) XVIII ст.;
- б) XVIII–XIX ст.;
- в) XIX ст.;
- г) XX ст.

11. Для економіки розвинених країн світу в сучасних умовах характерно:

- а) незначна роль держави;
- б) пошук оптимального поєднання ринкового і державного регулювання економіки;
- в) істотне зростання економічної ролі держави;
- г) стрімке зростання ролі ринкового саморегулювання.

12. Система змішаної економіки передбачає:

- а) одночасне використання державою методів прямого і непрямого регулювання;
- б) збалансовану зовнішньоторговельну діяльність держави;
- в) збалансований розвиток усіх галузей економіки країни;
- г) приблизно однакову роль ринку і держави як регуляторів економічного життя суспільства;
- д) правильної відповіді немає.

13. Які чинники викликають у сучасних умовах необхідність державного втручання в економіку:

- а) ринок народжує монополію, тому необхідний захист конкуренції;
- б) неконтрольована диференціація доходів загрожує соціальної стабільності;
- в) ринковий механізм не може забезпечити достатню зацікавленість бізнесу до виробництва певних товарів і послуг;
- г) правильно зазначено в п. а, б;
- д) правильно зазначено в п. а, б, в;
- е) правильно зазначено в п. а, в?

14. До економічних функцій держави в сучасних умовах не належить:

- а) захист конкуренції;
- б) забезпечення доходів певних категорій громадян;
- в) стабілізація економіки;
- г) перерозподіл доходів.

15. Стабілізаційна макроекономічна функція держави передбачає:

- а) усунення будь-якої інфляції;
- б) стимулювання зростання обсягів національного виробництва;
- в) постійне істотне зростання обсягів державних інвестицій;
- г) ліквідацію безробіття;
- д) розвиток дрібного бізнесу.

16. До основних ознак суспільних благ належить таке:

- а) фінансування їх виробництва здійснюється переважно за рахунок місцевих бюджетів;
- б) можливість використання без їх безпосередньої оплати;
- в) фінансування їх створення за рахунок коштів благодійних фондів;
- г) вони створюються тільки державними підприємствами;
- д) правильно зазначено в п. б, в, г;
- е) правильної відповіді немає.

17. Що в наведеному переліку логічно зайве:

- а) податки;
- б) стабілізаційна політика;
- в) антимонопольна політика;
- г) грошово-кредитне регулювання;
- д) маркетинг?

18. Держава регулює конкурентну ситуацію, тому що:

- а) суб'єкти ринку не зацікавлені в будь-якій конкуренції;
- б) виробничі підприємства зацікавлені в повному усуненні конкуренції в економіці;
- в) необхідно збирати важливу інформацію про стан доходів різних суб'єктів ринку;
- г) ринок не створює механізмів захисту конкуренції;
- д) держава зацікавлена у збільшенні кількості малих і скороченні кількості великих підприємств в економіці.

19. Ліцензування державою деяких видів підприємницької діяльності є прикладом:

- а) прямого регулювання;
- б) непрямого регулювання;
- в) поєднання прямого і непрямого регулювання;
- г) прагнення держави ліквідувати (зменшити) негативний зовнішній ефект;
- д) правильної відповіді немає.

20. Суспільний вибір (суспільне бачення) як чинник економічної політики держави:

- а) його практично неможливо виявити;
- б) його завжди прагнуть реально виявити, і він, безумовно, абсолютно повно реалізується в економічній політиці держави;
- в) це єдиний орієнтир, яким керуються політики у розробці й реалізації економічної політики;
- г) безперспективна теоретична ідея, яка не має нічого спільного з реальним сучасним життям;
- д) правильної відповіді немає.

21. Установлення державою мінімального розміру статутного фонду для певних типів підприємств є прикладом:

- а) прямого державного регулювання;
- б) прагнення держави непрямим шляхом впливати на обсяги інвестиційних ресурсів;
- в) стабілізаційної макроекономічної політики держави;
- г) антимонопольної політики держави;
- д) правильної відповіді немає.

22. “Правила гри” в економіці формуються через:

- а) ухвалення законів;
- б) ухвалення рішень урядом;
- в) ухвалення рішень місцевими органами влади;
- г) правильно зазначено в п. а, б;
- д) правильно зазначено в п. а, б, в.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Зайдіть на сайт Антимонопольного комітету України. Визначте основні напрями роботи цього державного органу.

На сайті АМК України є розділ “Контроль за концентраціями та узгодженими діями”. Визначте спочатку, що таке “концентрація та узгоджені дії”. Далі змоделюйте ситуації, за якими підприємство, на якому ви працюєте менеджером, може бути певним чином пов’язано з даною проблематикою.

Задача 2

У поточному році валовий внутрішній продукт (ВВП) умовної країни прогнозується на рівні 25 млрд дол. США, у попередньому році – 22 млрд дол. США. Отже, в країні спостерігається економічний спад. Очевидно, що держава має застосовувати певні заходи та інструменти для стабілізації загальної економічної ситуації та досягнення економічного зростання.

1. Як економічний спад може позначитися на діяльності підприємств у цій країні та відповідно на роботі їх менеджерів?

2. Держава відшукуватиме шляхи зміни ситуації на краще, намагатиметься перевести економіку зі стану спаду до стану зростання. Для цього вона буде використовувати певні інструменти. На вашу думку, що то можуть бути за інструменти та заходи? Чи зможе підприємство, на якому ви працюєте менеджером, отримати зиск від стабілізаційних дій держави, та який саме?

Задача 3

Ви обіймаєте посаду топ-менеджера на середньому за розмірами підприємстві, яке виробляє молочну продукцію.

Ви знаєте про те, що в сучасних економічних системах державні органи контролюють і регулюють стан конкуренції. В Україні таким органом є Антимонопольний комітет України.

Визначте:

1. Наскільки важливою може бути діяльність АМК України для вашого підприємства?

2. У яких випадках підприємства вступають у відносини з АМК України?

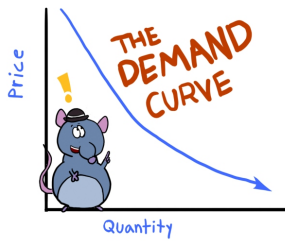

3. Якщо власники і менеджери вашого підприємства приймуть рішення про виробництво нової продукції та вихід на новий ринок, то чи зможете ви знайти корисну для підприємства аналітичну інформацію на сайті АМК України?

Задача 4

Централізовано-планова економіка має як певні переваги, так і недоліки. Зокрема, однією з характерних рис існування такої економічної системи в СРСР були постійні черги в магазинах. У чому була причина такого явища?

Чи можна спостерігати черги за певними товарами або послугами в ринковій економіці? Якщо вони є, то якими саме причинами обумовлена їх поява? Чи пов'язана якимось чином “проблема черг” із питаннями управління – як на мікро-, так і на макрорівні?

ТЕМА 6

ПОПИТ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Ступінь відсоткової зміни величини кількості товару, що купується, залежно від зміни ціни на інший товар на один відсоток.
2. Обсяг товару, який може бути придбаний, збільшується у разі зменшення ціни за його одиницю і зменшується під час її збільшення.
3. Товари, які можуть задовольняти одну й ту ж потребу.
4. Ступінь відсоткової зміни величини попиту залежно від зміни значення якого-небудь із чинників, що її визначають, на один відсоток.
5. Обсяги товару, які можуть бути придбані за певними цінами за його одиницю і в певний період часу.
6. Товари, ефективне споживання яких можливе в поєднанні з іншими товарами.
7. Сукупність точок, що виникають на певній площині, як результат взаємодії двох параметрів – ціни за одиницю товару і тієї його кількості, котра може бути придбана покупцями.
8. Кількість грошей, що дає можливість придбати товар.

Терміни і поняття:

- а) попит;*
- б) комплементарні товари;*
- в) закон попиту;*
- г) еластичність попиту;*
- д) ціна;*
- е) крива попиту;*
- є) товари-субститути;*
- ж) перехресна еластичність попиту.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Яким чином попит пов'язаний з потребами:

- а) у попиті відображаються всі потреби економічного суб'єкта;*
- б) у попиті відображаються найважливіші потреби;*
- в) у попиті відображаються потреби, що відповідають грошовим можливостям суб'єкта;*
- г) попит відображає потреби, але в деяких випадках він може виходити за їх межі?*

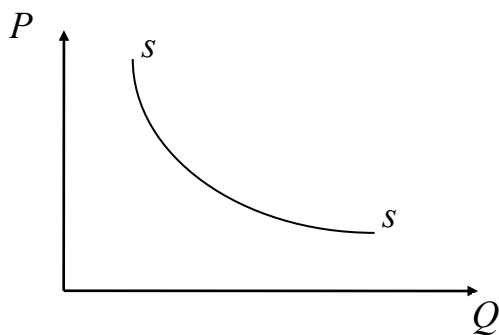
2. У підручниках з економіки можна натрапити на положення про те, що *попит – це перелік*. У такому переліку відображено зв'язки між:

- а) кількістю товару та ціною за його одиницю;*
- б) одиницею товару та ціною;*
- в) кількістю товару та його загальною вартістю;*
- г) обсягом виробництва, його ціною і потребою в товарі.*

3. Як перекладається з англійської українською термін “*demand*”:

- а) ціна;
- б) прибуток;
- в) попит;
- г) кількість товару;
- д) правильної відповіді немає?

4. Знайдіть помилку на рис. 6.1:

- а) помилок немає;
- б) неправильно позначені осі;
- в) неправильне розміщення кривої;
- г) неправильне позначення кривої?

Рис. 6.1. Графік попиту

5. Що означає P на рис. 6.1:

- а) загальну вартість товару;
- б) ціну за одиницю товару;
- в) обсяг отриманого прибутку;
- г) дохід, який отриманий від продажу одиниці товару?

6. Що означає Q на рис. 6.1:

- а) ціну за одиницю товару;
- б) кількість запропонованого товару;
- в) загальну вартість товару;
- г) правильної відповіді немає?

7. Зміни в попиті під впливом нецінових чинників виявляються у:

- а) зсуві кривої попиту праворуч;
- б) зсуві кривої попиту вліво;
- в) зсуві кривої попиту вправо або вліво;
- г) пересуванні по кривій попиту вгору або вниз.

9. Зміна величини попиту під впливом ціни означає:

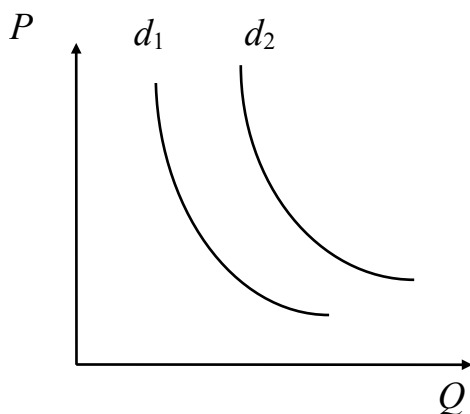
- а) зміну положення кривої попиту;
- б) посилення або зменшення дії нецінових чинників попиту;
- в) перехід на даній кривій попиту від одного співвідношення “ціна – кількість товару” до іншого;
- г) зсуви вправо або вліво кривої попиту.

8. В якому рядку таблиці допущено помилку:

Рядок	Українська	Англійська
а)	Ціна	Price
б)	Попит	Demand
в)	Пропозиція	Quantity

г) помилок немає?

10. Що зображено на цьому рисунку:

- а) збільшення попиту;
- б) зменшення попиту;
- в) підвищення еластичності попиту;
- г) зниження величини попиту;
- д) рисунок виконано некоректно, що не дає можливості обрати правильну відповідь?

11. До нецінових чинників змін у попиті не належить:

- а) зміна кількості покупців;
- б) зміна доходів покупців;
- в) зміна цін на комплементарні товари;
- г) зміна моди;
- д) зміна збутової політики підприємства;
- е) правильно все, зазначене в п. г, д.

12. Зросли ціни на квитки для проїзду в приміських електричках. Де це може викликати зміни в попиті:

- а) поїздки міжміським автобусним транспортом;
- б) поїздки в міському транспорті;
- в) авіап перевезення;
- г) правильної відповіді немає?

13. Що може бути причиною змін у попиті на бензин А-95:

- а) зміна цін на бензин А-95;
- б) зміна пори року;
- в) зміна кількості автомобілів;
- г) правильно все, зазначене в п. а, в;
- д) правильно все, зазначене в п. б, в?

14. Очікування майбутньої зміни цін:

- а) можуть змінити поточний попит;
- б) не впливають на поточний попит;
- в) здатні змінити величину поточного попиту;
- г) правильної відповіді немає.

15. Зміни цін на каву можуть вплинути на величину попиту на:

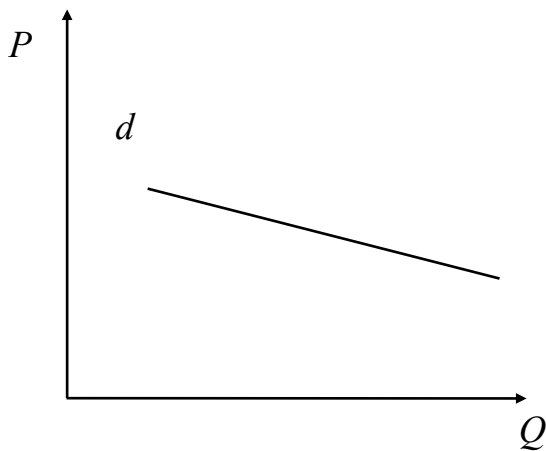
- а) молоко;
- б) чай;
- в) мінеральну воду;
- г) цукор;
- д) правильної відповіді немає.

16. Прикладом еластичного попиту є попит на:

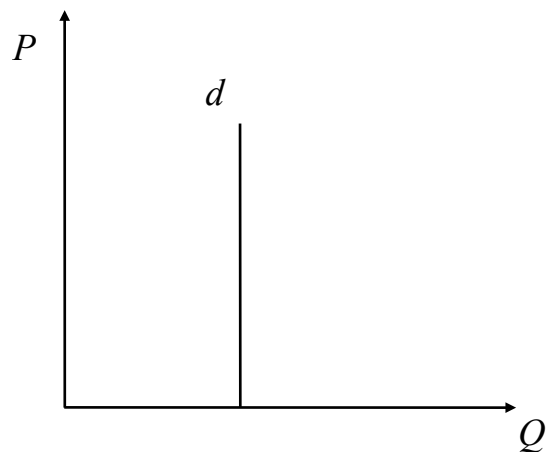
- а) сіль;
- б) життєво важливі ліки;
- в) хліб;
- г) послуги тренажерних залів;
- д) правильно все, зазначене в п. а, в.

17–18–19–20. Який тип еластичності попиту за ціною характеризують ці графіки:

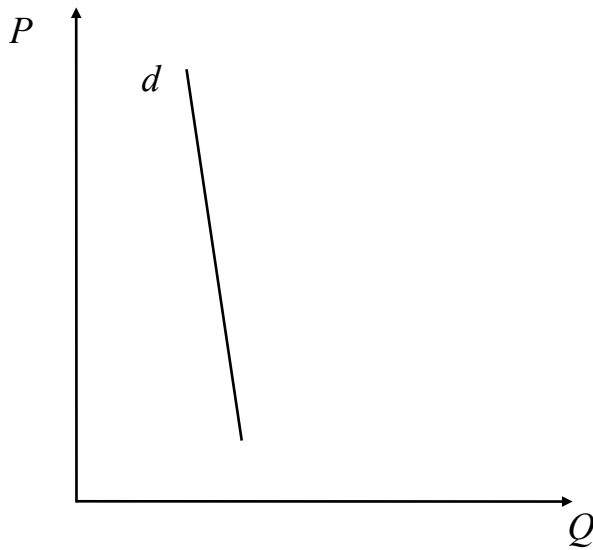
17.

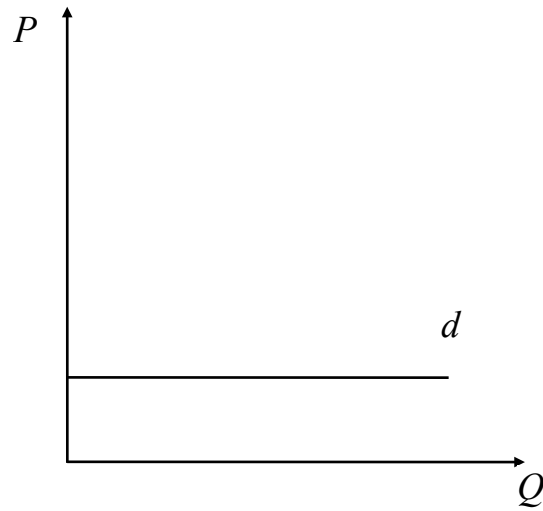
18.

19.

20.

- а) абсолютно нееластичний;
- б) дуже еластичний;
- в) слабо еластичний;
- г) абсолютно еластичний?

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Ціна на ринку сільськогосподарського продукту А коливається від 1500 до 2000 грн за центнер, а обсяги попиту відповідно від 40 до 20 тис. за центнер за місяць. Побудуйте орієнтовний графік попиту для продукту А з використанням поданих параметрів.

Визначте коефіцієнти еластичності попиту за ціною на продукт А за умов зниження і зростання ціни.

Яку інформацію для менеджерів можуть нести розрахунки зазначених коефіцієнтів еластичності?

Задача 2

Підприємство виробляє та реалізує певний товар. Аналітики підприємства з'ясували залежність між зміною ціни за одиницю та обсягом попиту на даний товар (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Співвідношення між ціною за одиницю та обсягом попиту

Ціна, грн	500	400	300	200	100
Обсяг попиту, од.	1	2	7	8	10

1. Побудуйте графік попиту за даними табл. 6.1.
2. Обчисліть коефіцієнти еластичності попиту за кожної зміни ціни.
3. Визначте, яке значення мають розрахунки коефіцієнтів еластичності попиту за ціною для менеджерів даного підприємства. Які рішення можуть прийматися ними на основі отриманих даних?

Задача 3

Квиток у кіно коштує 150 грн, при цьому кінозал відвідують 200 чол. на день. Кінозал розрахований на 325 глядачів. Менеджери компанії вважають, що попит на послуги кіносистеми вискоеластичний ($Ed = -5$) і приймають рішення знизити ціну квитка до 110 грн.

1. Яка, на вашу думку, мета менеджерів?
2. Наскільки обґрунтовано рішення менеджерів?

3. Які ризики можуть очікувати компанію? Що може завадити досягненню поставленої мети?

4. Як у цілому можуть змінитися доходи компанії?

Задача 4

Аналітична група на замовлення одного з провідних туристичних операторів країни провела дослідження ринку туристичних послуг в Україні в поточному році. Її висновки:

– еластичність попиту українських туристів на відпочинок за кордоном (Єгипет, Туреччина) дорівнює (-2) ;

– перехресна еластичність попиту на відпочинок українських туристів за кордоном по відношенню до ціни відпочинку на Чорному морі в Україні – $(0,6)$.

Прогнози на наступний рік такі:

1. Очікується девальвація гривні по відношенню до долара США на 5 %, що може спричинити зростання цін на відпочинок за кордоном.

2. Зростання середньої заробітної плати в країні прогнозується на рівні 10 %.

3. Багато власників готелів та пансіонатів, що розташовані на Чорноморському узбережжі в Україні, оголосили про зниження цін на відпочинок приблизно на 10 %.

Визначте, як може змінитися попит українських туристів на туристичні послуги за кордоном наступного року.

Задача 5

Аналітики компанії, що виробляє та реалізує товар X, з'ясували таке: коли ціна товару X зросла зі 100 до 150 грн за одиницю, то ре-

алізація товару Y збільшилася з 50 до 75 одиниць за певний період часу. Обчисліть коефіцієнт перехресної еластичності попиту і визначте, якими є ці товари – заміниками чи комплементарними. Наскільки ця інформація важлива для практичної роботи менеджерів підприємства?

Задача 6

Припустимо, що доходи людини зросли з 12 000 до 16 000 грн на місяць, а витрати на придбання товару X за цей же період зросли відповідно з 300 до 450 грн. Обчисліть коефіцієнт еластичності попиту за доходом і визначте, яким є товар X з погляду еластичності попиту на нього.

Задача 7

Оберіть на власний розсуд товар або товарну групу. Використовуючи інтернет-ресурс проаналізуйте як змінився попит на даний товар (товарну групу) у нинішньому році в порівнянні з попереднім. За якими показниками можна відслідковувати такі зміни? Які будуть причини змін у попиті на обраний товар?

ТЕМА 7

ПРОПОЗИЦІЯ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Обсяги продукції, які можуть пропонувати виробники упродовж певного періоду часу за певними цінами.
2. Представлений на ринку продукт з боку окремого товаровиробника.
3. Ступінь зміни обсягу пропонованого товару залежно від зміни певного фактора, що впливає на обсяг.
4. Термін, протягом якого змінюється лише один фактор виробництва.
5. Кількість продукції, що пропонується, збільшується під час зростання ціни за одиницю товару, й навпаки.
6. Ступінь чутливості обсягів пропозиції до зміни ціни товару.
7. Термін, протягом якого змінюються всі фактори виробництва.
8. Сукупність індивідуальних пропозицій.

Терміни і поняття:

- а) індивідуальна пропозиція;*
- б) закон пропозиції;*

- в) довгостроковий період;*
- г) ринкова пропозиція;*
- д) цінова еластичність пропозиції;*
- е) еластичність пропозиції;*
- є) короткостроковий період;*
- ж) пропозиція.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. У підручниках з економіки можна натрапити на вираз “шкала пропозиції”. Така шкала відображає зв’язок між:

- а) можливим обсягом виробництва, досягнутим обсягом виробництва та ціною;
- б) кількістю пропонованого товару та ціною за його одиницю;
- в) кількістю виготовленої продукції та її загальною вартістю;
- г) правильної відповіді немає.

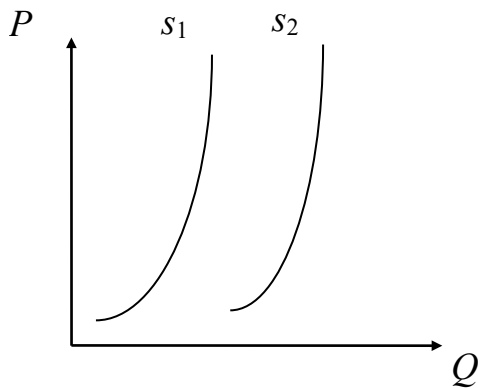
2. Що є основним чинником зміни величини пропозиції будь-якого товару:

- а) доходи споживача;
- б) ціна за одиницю товару;
- в) мода на товар;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б?

3. Які чинники не впливають на пропозицію певного товару:

- а) витрати виробника;
- б) кількість продавців;
- в) зміна цін на інші товари;
- г) зміна ставки податку на доходи громадян;
- д) правильної відповіді немає?

4. Що ілюструє цей графік:

- а) зміну попиту;
- б) зміну величини пропозиції;
- в) збільшення пропозиції;
- г) зменшення пропозиції;
- д) зміну еластичності пропозиції?

5. Збільшення пропозиції під впливом нецінових чинників означає:

- а) зміщення всієї кривої пропозиції вправо;
- б) зміщення всієї кривої пропозиції вліво;
- в) переміщення по кривій пропозиції вгору;
- г) переміщення по кривій пропозиції вниз.

6. Причина переміщення вгору по кривій пропозиції:

- а) підвищення ціни за одиницю товару;
- б) споживач зменшив попит на товар;
- в) зниження витрат виробництва;
- г) підвищення ціни за одиницю товару і зниження витрат виробництва.

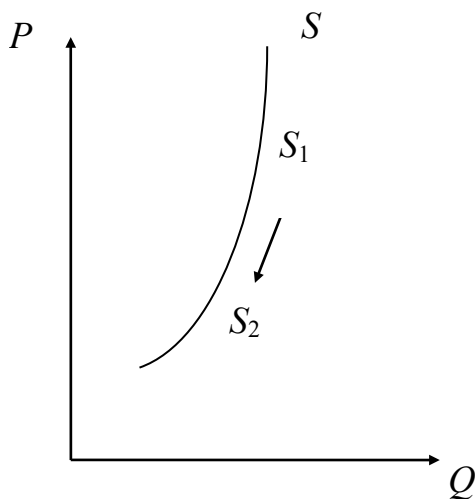
7. Як вплине зниження ціни на сталевий лист на пропозицію вантажних автомобілів:

- а) ці явища не пов'язані між собою;
- б) може сприяти підвищенню пропозиції;
- в) істотно знизить пропозицію автомобілів;
- г) правильної відповіді немає?

8. Як вплине поява нових сортів винограду зі скороченим періодом досягання, що зменшує витрати виробництва, на ринкову пропозицію винограду:

- а) ці явища не пов'язані між собою;
- б) може сприяти її підвищенню;
- в) може сприяти її зниженню;
- г) за певних умов може сприяти як її підвищенню, так і зниженню?

9. Що характеризує цей графік:

- а) позитивний вплив нецінових чинників на пропозицію (збільшення пропозиції);
- б) негативний вплив нецінових чинників на пропозицію (зменшення пропозиції);
- в) перехід до нового співвідношення “ціна – кількість товару”, що пропонується;
- г) зменшення пропозиції під впливом нецінових чинників?

10. Якими чинниками не може бути обумовлена зміна пропозиції яблук на Центральному ринку Дніпра:

- а) зміною пори року;
- б) зміною ринкових цін на манго;
- в) зміною кількості продавців;
- г) зміною величини ринкового збору, сплачуваного продавцем;
- д) правильної відповіді немає?

11. Зі зміною якого чинника не може бути пов'язана зміна пропозиції фахівців з менеджменту, взятих як кількість випускників закладів вищої освіти за даною спеціальністю в певному році:

а) вартість витрат закладів вищої освіти на підготовку таких фахівців;

б) кількість закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку менеджерів;

в) величина прибуткового податку, сплачуваного викладачами закладів вищої освіти;

г) вища плата за навчання з інших економіко-управлінських спеціальностей?

12. Еластичність пропозиції за ціною – це:

а) швидкість реагування виробника на зміну цін;

б) можливості виробника змінити обсяг виробництва зі зміною ціни;

в) ступінь зміни обсягу пропонованого товару залежно від зміни ціни;

г) правильної відповіді немає.

13. Графік пропозиції має такий вигляд:

$$Q_s = 12 + 0,2p.$$

Визначте, якою повинна бути ціна, щоб забезпечити пропозицію, яка дорівнює 20:

а) 20;

б) 16;

в) 8;

г) 40;

д) правильної відповіді немає.

14. За даними вправи 13 розрахуйте коефіцієнт еластичності пропозиції за ціною в разі її збільшення з 5 до 8:

- а) 1;
- б) 0,4;
- в) 0,08;
- г) 0,05.

15. Які зміни в пропозиції відбудуться, якщо зросте заробітна плата працівників підприємств:

- а) зросте;
- б) залишиться незмінною;
- в) може зменшитися;
- г) між цими явищами не існує ніякого зв'язку?

16. Крива пропозиції, як правило, у верхній частині має кут відхилення, що зменшується, від вертикалі, оскільки:

- а) постійно зростають потреби суспільства;
- б) ресурси, що використовуються для виробництва, мають обмежений характер;
- в) у виробництві переважають інтенсивні чинники;
- г) збільшення виробництва продукції потребує суттєвого збільшення витрат на залучення нових ресурсів;
- д) правильно все, зазначене в п. б, г.

17. Що з перерахованого найбільше підходить у ролі ціни під час побудови графіка пропозиції трудових послуг на ринку праці:

- а) прожитковий мінімум;
- б) заробітна плата;
- в) середня заробітна плата в галузі;
- г) мінімальна заробітна плата, встановлена державою?

18. Суб'єкти пропозиції товарів реагують на ринкові ціни, тому що вони впливають на їх:

- а) прибутковість;
- б) доходи;
- в) рентабельність;
- д) правильно – а, б, в;
- г) правильно – а, б.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Місткість світового ринку мікроелектроніки постійно зростає, що свідчить про зростання попиту, зокрема на мікросхеми. Зробимо припущення, що застосування нових технологій уможливило знизити витрати виробництва комп'ютерних мікросхем.

1. Використовуючи графіки попиту та пропозиції, покажіть вплив цього фактора на рівноважну ціну та рівноважний обсяг виробництва на ринках комп'ютерів, програмного забезпечення, сервісних послуг.

2. Поясніть характер взаємозв'язку між цими товарами та їх ринками.

3. Наскільки економічно сприятливою чи несприятливою є така ситуація для компаній, які працюють на зазначених ринках?

Задача 2

З друку вийшов новий детектив популярного автора. Попит на книгу задано рівнянням: $Q_D = 6 - P$, пропонування описує рівняння: $Q_S = P - 2$.

1. Визначте рівноважну ціну (грн) та рівноважну кількість книг (шт. примірників). Подайте графічну ілюстрацію.

2. Припустімо, що уряд установлює податок на продавця у розмірі 20 грн з одного примірника. Визначте нову рівноважну ціну й рівноважний обсяг продажу. Які зміни відбудуться на графіку?

3. Визначте суму податкових надходжень від продажу книги.

Задача 3

Попит на пральні машини описується рівнянням: $Q_D = 100 - P$,
їх пропонування задається рівнянням: $Q_S = 2P - 50$.

1. Визначте рівноважну ціну (грн) та рівноважну кількість (тис. шт.) фотоапаратів. Подайте графічну ілюстрацію.

2. Як зміняться рівноважні ціна та кількість фотоапаратів, якщо буде введено 10-відсотковий податок з продажу? Які зміни відбудуться на графіку?

Задача 4

На ринку кукурудзи за ціною 8000 грн за тонну умовний попит становив 1000 т на рік. Еластичність попиту за даною ціною дорівнює 0,5. Проте наступного року сільськогосподарські виробники змогли поставити на ринок лише 90 % від обсягу пропонування попереднього року. Визначте:

1) якою повинна стати ціна кукурудзи, щоб відновились ринкова рівновага;

2) як зміниться при цьому виручка виробників.

Задача 5

Як відомо, під час великих свят (таких, наприклад, як Новий рік, Різдво, Великдень та інші) відбуваються помітні зміни в попиті на певні товари та відповідно в їх пропозиції.

Оберіть певне свято та визначте для нього три групи товарів:

1 група – свято суттєво збільшує попит на дані товари та змінює ринкову ситуацію.

2 група – свято певною мірою змінює попит на дані товари та ринкову ситуацію.

3 група – свято практично не впливає на попит на дані товари та на ринкову ситуацію.

Аргументуйте свій вибір.

ТЕМА 8

РИНОК ТА МЕХАНІЗМ ДОСЯГНЕННЯ РІВНОВАГИ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Ціна, яка забезпечує баланс попиту та пропозиції.
2. Стан ринку, коли виробники пропонують більше продукції, ніж бажають та можуть придбати споживачі.
3. Стан ринку, коли виробники пропонують менше продукції, ніж бажають та можуть придбати споживачі.
4. Ринкова ситуація, коли виробники пропонують рівно стільки продукції, скільки бажають та можуть придбати споживачі.
5. Ціна, формування якої відбувається під впливом суб'єктів ринкового попиту та пропозиції.
6. Кількість товару, що характеризує такий стан ринку, за яким величини попиту та пропозиції повністю збігаються.
7. Спосіб взаємодії учасників економічного життя, що ґрунтується на цінній системі та конкуренції.

Терміни і поняття:

- а) надлишок;*
- б) рівноважна ціна;*
- в) рівноважний обсяг;*
- г) дефіцит;*
- д) ринок;*
- е) ринкова ціна;*
- є) рівновага.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Ринок – це механізм:

- а) координації дій економічних суб'єктів;
- б) взаємодії підприємств;
- в) оптимізації взаємодії підприємств приватного сектора;
- г) який забезпечує абсолютно вільний характер взаємодії економічних суб'єктів.

2. До функцій ринкових цін належить:

- а) інформування про ринкову кон'юнктуру;
- б) координація попиту і пропозиції;
- в) стимулювання виробництва певних товарів;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б, в;
- д) правильно все, зазначене в п. б, в.

3. До відмінних ознак ринкового зв'язку між економічними суб'єктами не належить:

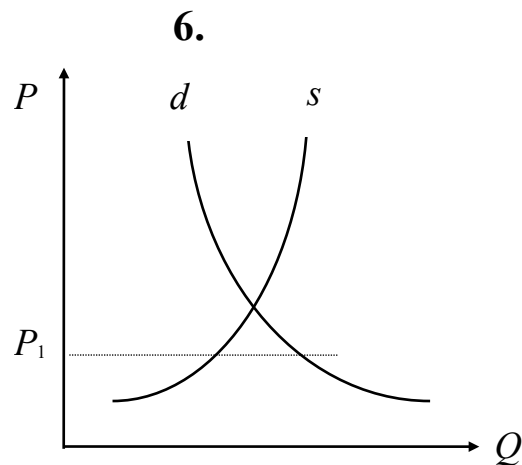
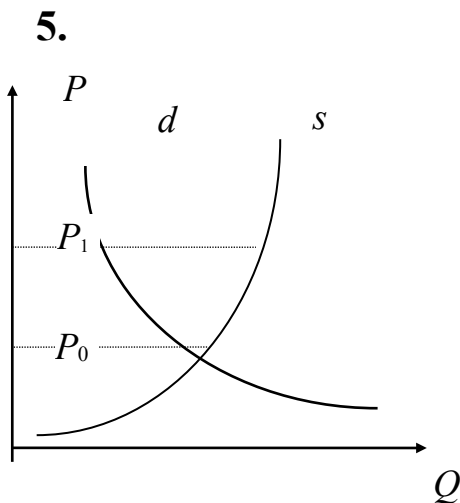
- а) вільний характер формування;
- б) рівноправне становище учасників;
- в) виключно самостійна економічна відповідальність;
- г) делегування власником частини своїх прав менеджерам;
- д) правильної відповіді немає.

4. Що перешкоджає дефіциту товарів в умовах ринкових відносин:

- а) вільний рух цін;
- б) точне визначення менеджерами виробників можливостей покупців;

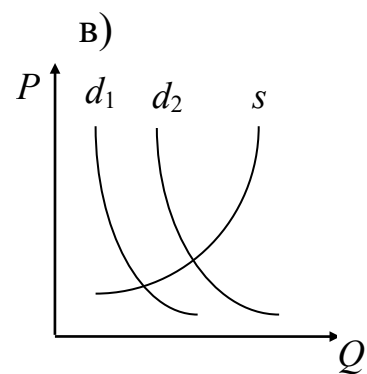
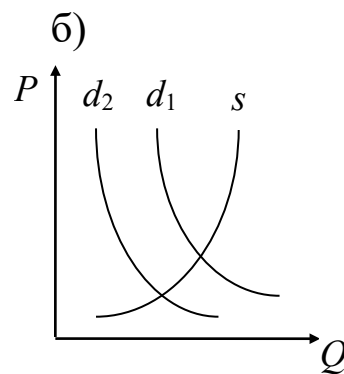
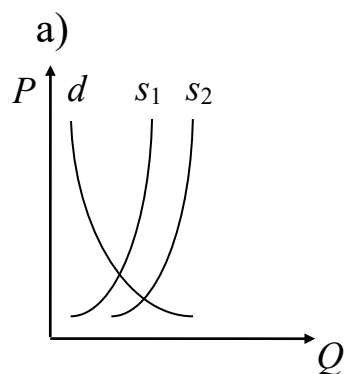
- в) ефективна збутова політика підприємств;
- г) планування, здійснюване державними органами;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г?

5–6. Доберіть правильні назви до цих рисунків (P_1 – ринкова ціна):

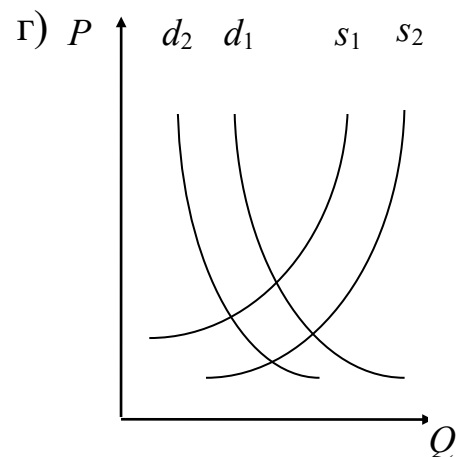
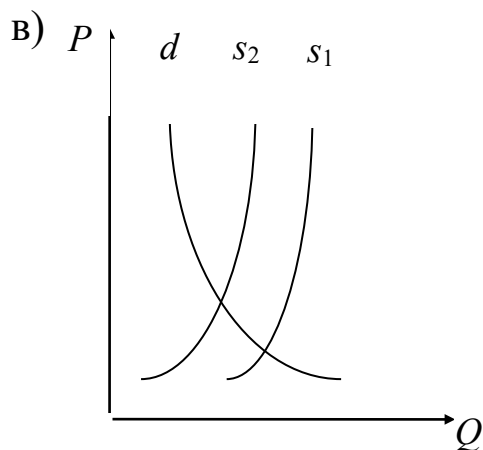
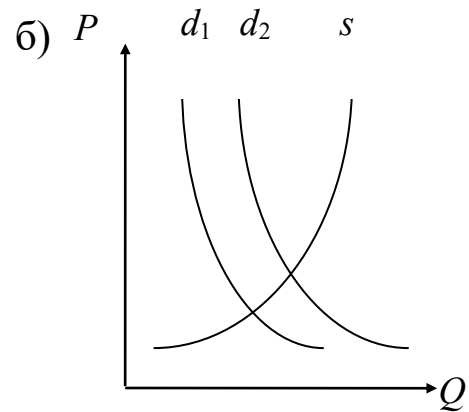
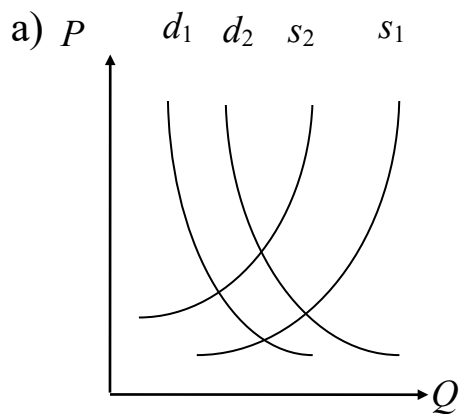

- а) надмірна пропозиція;
- б) незадоволений попит;
- в) ринкова рівновага;
- г) збільшення попиту;
- д) збільшення пропозиції.

7. Який графік правильно відбиває зміну ринкових сил під час продажу випічки в магазині біля студентського гуртожитку, якщо студенти виїдуть на канікули?

8. Який графік правильно відображає зміну ціни рівноваги у разі масового підвищення заробітної плати?

9. Що належить до функцій ринку:

- а) доведення товару до споживача;
- б) регулювання економічних зв'язків;
- в) соціальний захист населення;
- г) правильно все, зазначене в п. а, б, в;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б?

10. Як вплине підвищення цін на бензин на ціну рівноваги картоплі на ринку:

- а) вона залишиться незмінною;

б) зросте, оскільки зросте попит через зменшення обсягів поставок;

в) знизиться через збільшення попиту на інші товари;

г) зросте через зменшення пропозиції цього товару на ринку за незмінного попиту?

11. Чи вплине входження товару в моду на величину його рівноважного обсягу:

а) обсяг залишиться незмінним, але ціни зростуть;

б) обсяг зросте з одночасним підвищенням ціни рівноваги;

в) обсяг зросте через збільшення попиту і зменшення пропозиції;

г) правильної відповіді немає?

12. Ринок називають певним координаційним механізмом. Що є основним елементом цього механізму:

а) попит;

б) пропозиція;

в) ринкова ціна;

г) підприємництво;

д) менеджмент підприємств?

13. Основною умовою ефективності ринкового саморегулювання є:

а) наявність конкуренції;

б) ефективність управління підприємствами;

в) наявність достатньої кількості покупців;

г) наявність іноземних підприємств на ринку.

14. До основних способів класифікації ринків не належить:

- а) географічний фактор;
- б) предмет купівлі-продажу;
- в) співвідношення попиту та пропозиції;
- г) конкурентні умови;
- д) правильної відповіді немає.

15. Ринкові ціни не можуть забезпечити правильне саморегулювання економічних відносин за умов:

- а) відсутності поділу праці;
- б) наявності безробітного населення;
- в) недостатнього рівня попиту на товари;
- г) відсутності конкуренції серед суб'єктів пропозиції товарів;
- д) недостатнього рівня розвитку "електронних грошей".

16. Ринкова ціна на достатньо конкурентному ринку:

- а) вільно змінюється;
- б) зменшується;
- в) є завжди рівноважною ціною;
- г) вільно змінюється та завжди є рівноважною ціною;
- д) однаково вигідна як продавцеві, так і покупцю.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Функцію попиту населення на певний умовний товар задано рівнянням: $QD = 8 - P$; функція пропонування товару: $Qs = 2P - 4$.

1. Обчисліть рівноважну ціну (грн) і рівноважний обсяг даного товару (шт.).

2. Визначте обсяг продажу й величину незадоволеного попиту, якщо ціна товару дорівнюватиме 30 грн за одиницю.
3. Подайте графічну ілюстрацію.

Задача 2

Для прикладу оберіть будь-яку компанію.

1. Визначте систему факторів, які впливають на стан попиту на продукцію компанії.
2. Визначте та аргументуйте пріоритетні фактори, які впливають на стан попиту на продукцію компанії.
3. Оцініть найважливіші види еластичності попиту.
4. Визначте, які елементи державного регулювання найбільше впливають на компанію.

Задача 3

Функцію попиту на умовний товар задано рівнянням: $QD = 8 - P$; функція пропонування товару: $Qs = P - 1$.

1. Обчисліть значення ринкової рівноважної ціни (грн) та ринкового рівноважного обсягу (шт.).
2. Накресліть графічну модель ринкової рівноваги.
3. Визначте й покажіть графічно, як вплине на рівноважну ціну та рівноважний обсяг продукції збільшення попиту на 20 %.

Задача 4

Умовний приклад: функція попиту на шкільні автобуси для сільської місцевості має вигляд: $QD = 500 - P$, функція пропонування: $Qs = 2P - 100$.

Визначте аналітично та проілюструйте графічно розподіл вигод від надання виробникам державної субсидії в розмірі 125 тис. грн на одиницю товару.

Чим визначається розподіл вигод від субсидії між споживачами і виробниками?

Задача 5

Використовуючи інформаційні інтернет-ресурси, знайдіть різні варіанти визначення поняття “ринок”. Оберіть з них найтипівіші, найбільш поширені. Спробуйте з’ясувати, які трактування ринку найтипівіші та значущі для практики управління.

ТЕМА 9

ПІДПРИЄМНИЦТВО

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Ініціативна, самостійна діяльність із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і торгівлі з метою одержання прибутку.

2. Мобілізація капіталу, трудових та інших ресурсів для їх виробничого використання.

3. Форма організації підприємництва, що ґрунтується на спільному (пайовому) формуванні громадянами чи юридичними особами статутного капіталу, на розподілі прав та відповідальності залежно від частки у статутному фонді.

4. Відношення прибутку до суми витрат підприємця.

5. Визнання фінансової неплатоспроможності підприємства.

6. Ціна, що сплачується за користування грошима.

7. Людина, що має свою справу, ініціатор, якого вирізняє з-поміж інших людей творчий пошук, бажання освоювати нові ринки збуту, свідомий ризик тощо.

Терміни і поняття:

а) процентна ставка;

б) норма прибутку;

в) господарське товариство;

г) підприємець;

д) ресурсна функція;

е) підприємництво;

є) банкрутство.

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Яке визначення найточніше передає сутність підприємництва:

а) підприємництво – це приватна господарська діяльність людей, пов'язана з виробництвом товару;

б) підприємництво – це ініціативна, самостійна діяльність людей, пов'язана з організацією нового підприємства, розробкою нового товару, прийняттям інших оригінальних рішень, яка передбачає ризик та повну відповідальність;

в) підприємництво – це наявність економічних ініціатив у менеджерів підприємств, пов'язаних із його стратегічним розвитком;

г) підприємництво – це нові ініціативні підходи у виробничій діяльності, які найбільше відповідають вимогам економічного розвитку?

2. До функцій підприємницької діяльності не належить:

а) ресурсне забезпечення;

б) організація виробництва;

в) розробка статуту підприємства та формування господарського законодавства;

г) розробка креативних рішень;

д) організація виробництва та розробка креативних рішень.

3. Ефективність підприємництва як форми економічної діяльності пов'язана передусім з:

а) абсолютною свободою діяльності підприємця;

б) можливостями найбільшою мірою реалізувати особистий інтерес та вільну економічну ініціативу;

в) використанням менеджерів як найманих працівників;

г) намаганням досягти великих грошових доходів, отримати моральне задоволення та абсолютну свободу в своїй діяльності.

7. Хто із зазначених суб'єктів не належить до підприємців:

- а) власник кафе;
- б) фермер;
- в) власник 50 % акцій акціонерного товариства;
- г) власник облігацій підприємства;
- д) правильної відповіді немає?

8. Збиткове – це таке підприємство, де:

- а) відсутній прибуток;
- б) низька рентабельність;
- в) низька заробітна плата;
- г) затрати перевищують валовий дохід;
- д) зайві витрати, пов'язані з недостатньо ефективною організацією виробництва менеджерами підприємства.

9. Відсутність прибутку – це свідчення:

- а) банкрутства підприємства;
- б) нереалізації кінцевої підприємницької мети;
- в) критичного погіршення становища підприємства на даний момент;
- г) зменшення доходів покупців;
- д) правильної відповіді немає.

10. Підприємництво на основі використання об'єктів державної власності:

- а) принципово неможливе;
- б) можливе за наявності відповідної угоди з власником;

в) можливе, якщо ці об'єкти в подальшому будуть приватизовані;

г) можливе у сфері послуг.

11. Кінцевою метою підприємницької діяльності є:

а) задоволення зростаючих потреб населення;

б) отримання прибутку;

в) розширення ринків збуту продукції;

г) реалізація науково-технічних досягнень у виробничій діяльності.

12. Ризик у підприємницькій діяльності:

а) абсолютно неминучий;

б) неминучий у діяльності лише слабких компаній-новачків;

в) зникає за ефективного управління компанією;

г) правильно все, зазначене у п. б, в.

13. Метою приватизації підприємств не може бути:

а) зміна розподілу власності у державному секторі;

б) розвиток конкуренції;

в) пошук нових, більш ефективних власників;

г) розширення доходів держави;

д) правильної відповіді немає.

14. Що означає поняття ринкова капіталізація підприємства:

а) відповідність капіталу підприємства ринковим вимогам;

б) відповідність структури капіталу підприємства вимогам науково-технічного прогресу;

в) ринкова вартість підприємства;

г) уміння власників і менеджерів підприємства заробляти капітал?

15. Підприємець у своїй ринковій діяльності залежить передусім від:

- а) найманих менеджерів;
- б) споживачів;
- в) працівників контролюючих органів;
- г) постачальників ресурсів;
- д) банків.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Кожен підприємець створює робочі місця та формує попит на працівників. Упродовж року середня заробітна плата в країні зросла на 10 %, а індекс споживчих цін (індекс інфляції) дорівнював 7 %. Як змінилися за цей період реальні доходи працівників? Чи відчуватиме підприємець певну напругу з утриманням працівників на своєму підприємстві у зв'язку з вищезазначеними обставинами? Чи постане перед ним питання про необхідність підвищення заробітної плати своїм працівникам наступного року?

Задача 2

Підприємство працює у формі публічного акціонерного товариства. За підсумками календарного року проводяться загальні збори акціонерів. Розглядається питання про розподіл прибутку акціонерного товариства. Визначте, які можуть бути в принципі варіанти рішень про розподіл прибутку? Від чого залежить вибір акціонерами того чи іншого варіанта? В прийнятті якого варіанта розподілу прибутку можуть бути зацікавлені топ-менеджери підприємства?

Задача 3

Запропонуйте певний стартап-проект (як інформаційну підтримку можна використати інтернет-ресурси, скажімо, <https://startup.network>).

Заповніть табл. 9.1 та 9.2.

(Рекомендована шкала оцінювання: 10 – чудово, 9 – дуже добре, 8 – добре, 7 – цілком задовільно, 6 – задовільно, 5 – не дуже задовільно, 4 – незадовільно, 3 – погано, 2 - дуже погано, 1 – безнадійно).

За цими критеріями необхідно оцінити потенціал привабливості підприємницького проекту. Одночасно необхідно визначити, чи достатньо запропонованих критеріїв для подібної оцінки. Якщо ні, то які можуть бути пропозиції в цьому плані?

Таблиця 9.1

Оцінка бізнес-проекту з позиції самооцінки потенціалу ініціатора (внутрішній фактор)

№ п/п	Критерії оцінювання	Оцінка
1	Наявність виробничих (офісних) приміщень	
2	Наявність бізнес-досвіду	
3	Наявність креативних якостей	
4	Можливість залучення необхідних фінансових ресурсів	
5	Технологічні знання	
6	Знання особливостей ринку	
7	Здатність до управлінської роботи	
8	Здатність правильно оцінювати міру ризику	
	Результат (мах = 80 балів)	

**Оцінка проекту з позиції ринкових особливостей та вимог
(зовнішній фактор)**

№ п/п	Критерії оцінювання	Оцінки
1	Наявний рівень задоволення попиту (0 – високий рівень задоволення, 10 – низький)	
2	Перспективи зростання ринку	
3	Логістична доступність ринку	
4	Невисокі бар'єри входження на ринок (0 – високі бар'єри, 10 – низькі)	
5	Можливість віднаходження вільної ринкової ніші	
6	Здатність до використання пріоритетних інструментів конкуренції на даному ринку	
7	Інформаційна доступність ринку	
8	Загальна місткість ринку	
	Результат (мах = 80 балів)	

Задача 4

Акціонерне товариство провело додаткову емісію (випуск) акцій. Було продано фізичним та юридичним особам 1000 акцій. Це дало можливість підприємству залучити капітал в 1 млн грн. За результатами річної роботи підприємства було прийнято рішення частину прибутку використати на виплату дивідендів. Дивіденди товариства в розрахунку на одну акцію становили 100 грн. Зазначимо, що банківський відсоток за депозитами дорівнює 10 %. Порівняйте дохідність вкладення грошей на придбання акцій та під час їх розміщення на банківський депозит. Спробуйте визначити можливі переваги та ризики у майбутньому.

ТЕМА 10

КОНКУРЕНЦІЯ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Чиста монополія, існування якої визнається суспільством доцільним.
2. Відсутність повної інформації у суб'єктів ринку, здатність окремих суб'єктів пропозиції певною мірою контролювати ціни й отримувати конкурентні переваги.
3. Ринкова ситуація, за якої небагато великих компаній монополізують виробництво й реалізацію основної маси товарів.
4. Суперництво економічних суб'єктів за кращі умови реалізації своїх економічних інтересів.
5. Конкуренція, в якій головним засобом боротьби є ціна.
6. Ситуація на ринку, коли велика кількість виробників пропонує подібну, але не ідентичну продукцію, тобто базується на диференціації продукції.
7. Домінування на ринку одного покупця.

Терміни і поняття:

- а) монополія;*
- б) монополістична конкуренція;*
- в) цінова конкуренція;*
- г) олігополістична конкуренція;*
- д) конкуренція;*
- е) природна монополія;*
- є) недосконала конкуренція.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Споживач виграє від конкуренції у сфері пропозиції товарів за рахунок того, що:

- а) збільшується вибір товарів;
- б) стримується зростання цін;
- в) виробник, як правило, намагається краще задовольняти запити споживачів;
- г) правильно все, зазначене у п. а, б, в;
- д) правильно все, зазначене у п. б, в?

2. Конкуренція в економіці:

- а) приносить підприємцям лише збитки;
- б) небажане явище для підприємців;
- в) не зовсім бажане явище для підприємців;
- г) забезпечує підприємцю свободу вибору.

3. Що є логічно зайвим у поданому переліку:

(Увага! Тест пов'язаний лише з проблемою конкуренції).

- а) система магістральних газогонів;
- б) виробництво космічної техніки;
- в) виробництво зерна;
- г) виробництво військової техніки;
- д) виробництво алюмінію?

4. Для досконалої конкуренції не характерно таке:

- а) товари різних виробників не мають суттєвих відмінностей;
- б) багато незалежно діючих виробників;

в) неможливість контролю ринкової ціни з боку окремого виробника;

г) новим виробникам важко виходити зі своїми товарами на ринок;

д) правильної відповіді немає.

5. Для олігополії не характерно таке:

а) наявність певного контролю за ринковою ціною з боку окремих компаній;

б) порівняно легкий вхід на ринок нових компаній;

в) існування декількох компаній, які виробляють значну частину наявного на ринку товару;

г) правильно все, зазначене у п. б, в.

6. Вертикальне розширення фірм – це:

а) розширення у межах тієї самої галузі;

б) проникнення в галузі з більш високим рівнем рентабельності;

в) проникнення в галузі з найбільшим технологічним рівнем виробництва;

г) правильної відповіді немає.

7. Компанія з виробництва пілососів купила контрольний пакет акцій меблевої фабрики. Який це тип розширення підприємницької діяльності:

а) горизонтальний;

б) вертикально-лінійний;

в) вертикальний;

г) конгломеративний (диверсифікований)?

(Підказка. Власнику контрольного пакета акцій належить вирішальна роль в управлінні підприємством).

8. Вугільне підприємство купило контрольний пакет акцій металургійного підприємства. Який це тип розширення підприємницької діяльності:

- а) горизонтальний;
- б) горизонтально-вертикальний;
- в) вертикальний;
- г) конгломеративний (диверсифікований)?

9. Банк купив контрольний пакет акцій іншого банку. Який це тип розширення підприємницької діяльності:

- а) горизонтальний;
- б) вертикальний;
- в) вертикально-лінійний;
- г) конгломеративний (диверсифікований)?

10. Що не належить до нецінових методів ведення конкурентної боротьби:

- а) реклама;
- б) післяпродажний сервіс;
- в) надання гарантії на продукцію від виробника;
- г) установлення сезонних знижок;
- д) удосконалення властивостей товару;
- е) правильної відповіді немає?

11. Що із зазначеного не можна вважати одним із напрямів негативного впливу монополізму на економіку:

- а) підривається рівномірність у відносинах між виробниками та споживачами;
- б) обмежується можливість вибору;
- в) штучно обмежуються можливості дрібних виробників;
- г) правильної відповіді немає?

12. До способів зменшення (усування) конкуренції не належить:

- а) приєднання підприємств-конкурентів;
- б) отримання одним із конкурентів кредиту під пільговий процент;
- в) досягнення домовленостей між підприємствами-конкурентами щодо обсягів виробництва;
- г) придбання контрольного пакета акцій компанії-конкурента.

13. Однією з основних причин, які зумовлюють суспільну виправданість існування природних монополій, є:

- а) наявність у природних монополій зацікавленості до розширення масштабів власної діяльності;
- б) менші витрати суспільних ресурсів в умовах існування природної монополії, ніж за умов конкуренції;
- в) державі простіше контролювати діяльність таких підприємств;
- г) у природних монополій формується суттєва зацікавленість до інноваційного розвитку;
- д) правильної відповіді немає.

14. Ринок послуг мобільного зв'язку в Україні є прикладом:

- а) чистої монополії;
- б) монополістичної конкуренції;
- в) олігополії;
- г) чистої конкуренції.

15. Діяльність держави із захисту конкуренції (антимонопольна діяльність) не передбачає:

- а) моніторингу стану конкуренції на ринку;
- б) використання показників стану конкуренції;

в) надання дозволів на придбання певних пакетів акцій (корпоративних прав) підприємств;

г) установлення обмежень щодо товарного асортименту підприємств;

д) правильної відповіді немає.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Оберіть на власний розсуд певний ринок товарів або послуг в Україні. Проаналізуйте основні його аспекти щодо умов конкуренції.

До якого типу конкуренції може належати даний ринок?

Наскільки високі бар'єри входу (виходу) на цьому ринку?

Які вимоги висуває конкуренція на ринку щодо роботи менеджерів відповідних компаній?

Задача 2

Оберіть для прикладу компанію, яка працює на ринку монополістичної конкуренції. В чому особливості конкуренції на такому ринку?

Менеджери завжди намагаються знайти та реалізувати певні конкурентні переваги своєї компанії.

У якому напрямі мають працювати менеджери даної компанії для пошуку та розвитку конкурентних переваг?

Що може бути важливішим – використання цінових чи нецінових інструментів ведення конкурентної боротьби?

Задача 3

Компанії зазвичай прагнуть до розвитку, до розширення своєї ринкової діяльності. Вам відомі три основні можливі напрями розвитку компаній: горизонтальний, вертикальний, конгломеративний.

Чим визначається відповідний вибір напрямку?

Що беруть до уваги менеджери компаній, розробляючи відповідні управлінські рішення?

Який, на вашу думку, напрям являє найбільшу загрозу для конкуренції?

Задача 4

Знайдіть в Україні приклад ринку з монополістичною конкуренцією. Ви є одним із топ-менеджерів підприємства, яке працює на такому ринку.

Що характерно для конкуренції на цьому ринку?

Які пріоритетні інструменти конкурентної боротьби ви можете запропонувати для даного підприємства?

Задача 5

Оберіть конкретний ринок, для якого характерна монополістична конкуренція.

Визначте особливості конкуренції на даному ринку.

Уявіть ситуацію: на загальних зборах засновників компанії розглядається питання щодо доцільності входження на даний ринок. Якими є бар'єри входження на даний ринок? Наскільки вони суттєві?

На використання яких методів конкурентної боротьби доцільно орієнтуватися компанії на даному ринку?

Задача 6

Наведіть приклади ринків в Україні з такими типами конкуренції, як монополістична конкуренція, олігополія, чиста монополія.

Аргументуйте свій вибір.

Поясніть особливості роботи менеджерів компаній залежно від того, на якому конкурентному ринку вони працюють.

Задача 7

Розподіліть зазначені категорії товарів і послуг за типами існуючої конкуренції в Україні: хліб, водопостачання, меблі, метрополітен, смартфони, вивіз побутових відходів, салони краси, канцелярські товари, газопостачання (доставка, розподіл газу), мобільний зв'язок, кава, видобуток газу, молоко, авіаперевезення.

Результати занесіть у таблицю.

Визначте, яке значення має цей фактор у практиці управлінської діяльності?

Задача 8

Оберіть товар або послугу. Порівняйте ринкові позиції двох чи більше конкурентів (наприклад, це можуть бути торговельні мережі “Сільпо” та “Варус”).

Визначте на власний розсуд до десяти параметрів порівняння (наприклад, локація, асортимент, зовнішній вигляд, рівень цін, зручність розкладки товарів та обслуговування тощо) та оформіть анкету досліджень конкурентів.

Зробіть необхідні висновки та, за можливістю, сформулюйте відповідні рекомендації для менеджерів.

Таблиця 10.1

Анкета дослідження ринкових конкурентів

№ з/п	Параметри порівняння	Конкурент 1 (Назва)		Конкурент 2 (Назва)	
		Переваги	Недоліки	Переваги	Недоліки
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

ТЕМА 11

ДОХОДИ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Обсяг грошових надходжень за певний період часу.
2. Винагорода за використання підприємницьких здібностей.
3. Державні витрати, пов'язані з прямим перерозподілом доходів між членами суспільства.
4. Дохід від реалізації послуг праці.
5. Ціна, сплачена за користування землею та іншими ресурсами, обсяги яких чітко обмежені.
6. Різниця між загальним доходом підприємства і бухгалтерськими витратами (собівартістю).
7. Сума постійних і змінних витрат.

Терміни і поняття:

- а) рента;*
- б) бухгалтерський прибуток;*
- в) прибуток;*
- г) дохід;*
- д) заробітна плата;*
- е) трансфертні платежі;*
- є) валові витрати.*

3. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Що не належить до доходів, які отримують суб'єкти в результаті пропозиції економічних ресурсів:

- а) заробітна плата менеджерів підприємств;
- б) процент за надання позики;
- в) прибуток;
- г) рента;
- д) правильної відповіді немає?

2. Що належить до доходів, які отримують певні суб'єкти в результаті їхнього особливого соціального стану:

- а) орендна плата;
- б) заробітна плата;
- в) пенсія;
- г) заробітна плата державного службовця;
- д) правильно все, зазначене у п. в, г?

3. Що належить до форм використання особистого доходу:

- а) сплата податків;
- б) збереження;
- в) споживання;
- г) правильно все, зазначене у п. б, в;
- д) правильно все, зазначене у п. а, б, в?

4. Обсяг отриманих доходів не впливає на:

- а) рівень матеріального благополуччя;
- б) зацікавленість у збереженні та розвитку економічних ресурсів;

- в) можливості духовного розвитку людей;
- г) ринковий попит;
- д) правильної відповіді немає.

5. Які суб'єкти впливають на умови трудової угоди, рівень заробітної плати:

- а) працівник і роботодавець;
- б) працівник, роботодавець, профспілки;
- в) працівник, роботодавець, профспілки, держава (у декількох випадках);
- г) працівник, роботодавець, профспілки (як правило), держава (завжди)?

6. Які фактори не визначають поведінку працівника на ринку праці:

- а) сімейний стан;
- б) заробітна плата, що пропонується роботодавцем;
- в) місцезнаходження підприємства;
- г) екологічні, санітарні умови праці;
- д) правильно все, зазначене у п. а, в;
- е) правильної відповіді немає?

7. Що не належить до компетенції профспілок:

- а) установлення мінімальної заробітної плати;
- б) укладання колективного договору з адміністрацією підприємства;
- в) укладання галузевих тарифних угод;
- г) укладання міжгалузевих тарифних угод з урядом;
- д) правильної відповіді немає?

8. Держава:

- а) завжди виступає роботодавцем;
- б) у багатьох випадках виступає роботодавцем;
- в) ніколи не виступає роботодавцем;
- г) дуже рідко виступає роботодавцем.

9. Які фактори не впливають на ставку заробітної плати:

- а) попит на трудові послуги;
- б) пропозиція праці;
- в) діяльність держави у сфері заробітної плати;
- г) діяльність профспілок;
- д) правильної відповіді немає?

10. Установлена державою мінімальна заробітна плата – це:

- а) рекомендована нижня межа індивідуального доходу;
- б) розмір прожиткового мінімуму;
- в) показник, на основі якого визначається динаміка заробітної плати у країні;
- г) нижня межа заробітної плати працівника будь-якого підприємства (організації);
- д) вартість основних продуктів споживання за певний період часу.

11. Безпосереднім фактором прибутку підприємства не є:

- а) обсяг виробленої продукції;
- б) ціна одиниці реалізованої продукції;
- в) собівартість одиниці продукції;
- г) правильної відповіді немає.

12. Диференціація доходів – це:

- а) різниця у доходах, отриманих різними людьми за певний період часу;
- б) різниця між найбільшим та найменшим рівнем доходу;
- в) корегування державою доходів через податкову систему;
- г) співвідношення мінімальної пенсії та мінімальної заробітної плати.

13. Диференціація доходів працюючого населення:

- а) доцільна тільки стосовно менеджерів підприємств;
- б) неминуча, але це виключно недолік певної соціально-економічної системи;
- в) неминуча, але вона має бути контрольованою;
- г) реальний факт у більшості економік, але слід шукати шляхи її ліквідації.

14. Перерозподіл первісних доходів здійснюють:

- а) держава;
- б) страхові компанії;
- в) банки;
- г) благодійні фонди;
- д) підприємства сфери послуг;
- е) правильно все, зазначене у п. а, г.

15. Державна система пенсійного забезпечення в Україні не передбачає:

- а) формування державного пенсійного фонду;
- б) установлення відповідних податків (зборів) для відрахувань у пенсійний фонд;
- в) установлення рівня мінімальної пенсії;

- г) визначення пенсійного доходу особи залежно від рівня її заробітної плати протягом певного періоду трудової діяльності;
- д) правильної відповіді немає.

4. Задачі (ситуації)

Задача 1

Підприємець залучає певну кількість найманих працівників. Їхня заробітна плата підвищилась за рік на 5 %. За цей же період податки фізичних осіб зросли на 3 %. Витрати працівників на товари першочергового значення через зростання цін на ці товари підвищились на 10 %. Як змінилася реальна заробітна плата працівників за відповідний період? Чи відчуватиме підприємець певну напругу з утриманням працівників на своєму підприємстві у зв'язку з вищезазначеними обставинами?

Задача 2

Індекс інфляції (індекс споживчих цін) становив за рік 109 %. Середня заробітна плата в країні зросла на 15 %. Як змінилися реальні доходи населення за даний період? На які напрями діяльності підприємств впливають ці показники? Чи змінилася собівартість виробництва продукції на підприємствах? Чи потрібно менеджерам підприємств готувати розрахунки щодо підвищення заробітної плати своїм працівникам?

Задача 3

Підприємство здійснює виробництво та реалізацію м'ясної продукції. Ринком збуту продукції є велике місто з кількістю населення приблизно 1 млн мешканців. При цьому підприємство має досить широкий асортимент продукції.

Менеджери підприємства підбивають підсумки роботи підприємства в поточному році та розробляють плани на наступний. Уряд країни прийняв рішення про індексацію всіх пенсій на рівень інфляція (5 %). Одночасно прийнято рішення про збільшення мінімальної заробітної плати на 10 %.

Менеджерам потрібно спрогнозувати: яким чином прийняті урядом рішення можуть позначитись на попиті на продукцію підприємства та показниках збуту продукції, доходах підприємства?

Задача 4

Підприємство має такі параметри діяльності:

- сукупна собівартість продукції становить 600 тис. грн;
- ринкова ціна одиниці товару дорівнює 200 грн;
- обсяг продажу становить 4 тис. одиниць.

Розрахуйте загальний обсяг прибутку, який отримує дане підприємство.

Задача 5

Під час карантину фізична особа – підприємець вирішила шити двошарові захисні маски на продаж. Загальні витрати на виготовлення однієї маски – 10 грн. За день може пошити 100 одиниць масок. Особа повинна сплачувати єдиний податок у розмірі 210 грн на місяць. Чи буде доцільним продаж захисних масок по 25 грн, якщо в середньому кожного робочого дня особа отримує замовлення на маски у кількості не менше 50 шт.? Зробіть розрахунки на місяць.

ТЕМА 12

ПІДПРИЄМСТВА

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Заміщення в грошовій формі зношених засобів праці поступовим перенесенням вартості на продукт, що виробляється.
2. Частина прибутку акціонерного товариства, яка розподіляється серед власників акцій.
3. Матеріально-речові та грошові ресурси, якими володіє підприємство.
4. Передчасна втрата основними фондами їх вартості або її зменшення.
5. Рух фондів від моменту авансування грошових коштів до їх повного повернення.
6. Кількість акцій, володіння якими дає можливість контролювати діяльність акціонерного товариства.
7. Відокремлена економічна організація, яка виробляє та реалізує певні товари.
8. Матеріальний знос машин, інструментів, будинків і споруд, інших засобів праці за час їх функціонування в процесі виробництва або невикористання.

Терміни і поняття:

- а) фізичний знос виробничих фондів;*
- б) фонд дивідендів;*
- в) моральний знос виробничих фондів;*
- г) амортизація виробничих фондів;*
- д) фонди підприємства;*
- е) контрольний пакет акцій;*
- є) оборот фондів;*
- ж) підприємство.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

- 1.** Чим насамперед визначається мета діяльності підприємства:
- а) інтересами його власників;
  - б) господарським законодавством;
  - в) економічною політикою держави;
  - г) баченням ситуації топ-менеджерами підприємства;
  - д) колективною угодою між адміністрацією та профспілковим комітетом підприємства?
- 2.** Характерною особливістю діяльності приватного підприємства у ринковому середовищі не є:
- а) самостійне здійснення процесу відтворення;
  - б) повна економічна відповідальність за результати власної діяльності;
  - в) можливість самостійного розпорядження прибутком підприємства;
  - г) використання найманих менеджерів;
  - д) правильної відповіді немає.

3. У товаристві з обмеженою відповідальністю передбачається:

- а) чітко обмежена кількість його членів;
- б) участь лише фізичних осіб;
- в) застосування додаткових обмежень на використання прибутку для невиробничих цілей;
- г) відповідальність учасників розмірами внесених паїв.

4. Повне товариство характеризується:

- а) найбільшою втратою самостійності його членів;
- б) найбільшим ступенем стійкості;
- в) необмеженою відповідальністю учасників;
- г) як правило, створенням додаткових органів контролю та управління.

5. Члени-вкладники у змішаному (командитному) товаристві:

- а) несуть необмежену відповідальність;
- б) мають повний голос;
- в) створюють свою спостережну раду;
- г) мають сумарну частку в капіталі товариства менше 50 %.

6. До переваг акціонерного товариства не належить:

- а) здатність зібрати значні фінансові ресурси;
- б) обмежена відповідальність власників підприємства;
- в) можливість здійснювати спеціалізацію виробництва;
- г) наявність механізму для постійного залучення додаткових інвесторів.

7. Будь-який акціонер:

- а) має гарантії отримання дивідендів;

б) має можливість управляти поточною діяльністю підприємства;

в) має право вирішального голосу;

г) є співвласником підприємства.

8. Розмір дивідендів не залежить від:

а) розміру прибутку підприємства;

б) зміни курсової вартості акції;

в) порядку розподілу прибутку;

г) виду акції.

9. Вищий орган акціонерного товариства – це:

а) загальні збори акціонерів;

б) спостережна рада;

в) правління (дирекція);

г) рада акціонерів, які володіють контрольним пакетом акцій підприємства.

10. Найбільший особистий ризик учасників характерний для:

а) повного товариства;

б) товариства з обмеженою відповідальністю;

в) змішаного (командитного) товариства;

г) товариства з додатковою відповідальністю.

11. В Україні державні підприємства не мають права:

а) нараховувати і сплачувати дивіденди;

б) отримувати кредити у комерційних банках;

в) купувати сировинні ресурси за кордоном;

г) правильної відповіді немає.

12. Комунальне підприємство – це:

- а) підприємство, що пов'язане зі сферою обслуговування населення;
- б) підприємство, що перебуває у власності місцевих органів влади;
- в) підприємство, власниками якого є його працівники;
- г) правильної відповіді немає.

13. Класифікація підприємств за розмірами, яка проводиться державою, має за мету передусім:

- а) визначати підприємства, які потребують певної державної підтримки;
- б) отримувати найповнішу статистичну інформацію про стан національної економіки;
- в) стимулювати підвищення прибутковості діяльності підприємств;
- г) визначати ступінь ризику під час кредитування підприємств.

14. Критерієм класифікації підприємств за розмірами не може бути:

- а) кількість працівників;
- б) обсяг господарського обороту;
- в) рентабельність підприємства;
- г) вартість майна підприємства.

15. Хто приймає рішення про банкрутство підприємства в Україні:

- а) власник підприємства;
- б) арбітражний суд;

- в) кредитори;
- г) орган влади, який зареєстрував підприємство;
- д) правильної відповіді немає?

16. В якому з переліків порушена логіка добору видів підприємств:

- а) промислові, будівельні, сільськогосподарські підприємства;
- б) індивідуальні, дрібні, середні, великі підприємства;
- в) акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства;
- г) комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні компанії?

17. Особливістю публічного акціонерного товариства порівняно з приватним акціонерним товариством є:

- а) виплата дивідендів;
- б) коливання курсової вартості акцій;
- в) вільний обіг акцій;
- г) менша кількість акціонерів.

18. До основних виробничих фондів підприємства не належать:

- а) виробничі будівлі;
- б) предмети праці;
- в) виробничі споруди;
- г) правильної відповіді немає.

19. Амортизаційні відрахування дають змогу підприємству:

- а) вести розширене відтворення;
- б) здійснювати відтворення основних фондів;
- в) здійснювати розширене відтворення основних і оборотних фондів підприємства;
- г) здійснювати відтворення основних і оборотних фондів.

20. Нормативи амортизаційних відрахувань визначаються:

- а) державою;
- б) адміністрацією підприємства;
- в) адміністрацією підприємства за узгодженням з профспілковим комітетом;
- г) правильно все, зазначене у п. а, б.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Вартість основних виробничих фондів підприємства – 10 млн грн, чисельність працівників – 200 чол., обсяг реалізованої продукції – 12 млн грн.

Визначте рівень продуктивності праці, фондівіддачі та фондоозброєності праці.

Яке значення для підприємства мають ці показники?

Наскільки уважно слідкують менеджери за цими показниками?

Задача 2

Авансований капітал (грошові кошти) дорівнює 4,6 млн грн, у тому числі: вартість сировини – 0,7 млн грн, палива й енергії – 0,5 млн грн, зарплата – 1 млн грн. Вартість машин і устаткування в 3 рази більша вартості виробничих будівель і споруд, а середня тривалість їх функціонування відповідає 18 рокам у першому випадку і 30 рокам – у другому.

Розрахуйте суму амортизаційних відрахувань, що нагромадиться через 7 років.

Яке значення мають обсяги амортизаційних відрахувань для підприємств?

Які управлінські рішення приймають менеджери підприємств щодо амортизаційних процесів?

Задача 3

Із сукупною собівартістю 300 тис. грн і ринковою ціною одиниці товару 100 грн обсяг продажу на підприємстві становив 4 тис. одиниць. Розрахуйте загальний обсяг прибутку підприємства.

Яким чином може бути використаний прибуток підприємства?

Яку роль у цьому процесі виконують його менеджери?

Задача 4

Вартість реалізованої продукції підприємства – 1,5 млн грн, сукупні витрати – 901 тис. грн, ставка оподаткування прибутку – 25 %, орендні платежі – 40 тис. грн, сплата відсотків за кредит – 60 тис. грн.

Визначте величину чистого прибутку підприємства.

З чого складаються “сукупні витрати”?

Наскільки важливо для менеджерів здійснення контролю за ними?

Задача 5

Постійні витрати підприємства за рік становлять 3 млн грн. Змінні витрати на одиницю продукції – 200 грн, обсяги виробництва за рік – 20 тис. шт. Отриманий прибуток становив 1 млн грн.

Визначте рентабельність виробництва продукції підприємства.

Як ви вважаєте, чому в підприємства може бути таке значне перевищення постійних витрат над змінними?

Чи мають менеджери за такої ситуації активно відшукувати рішення для зміни ситуації?

Задача 6

Публічне акціонерне товариство отримало 12 млн грн прибутку за рік. Загальні збори акціонерів прийняли рішення спрямувати весь прибуток на виплату дивідендів. Товариство випустило звичайних акцій на суму 4,5 млн грн.

1. Чи можна за цими даними визначити загальну суму дивідендів та в розрахунку на одну акцію?
2. Як взагалі можна оцінити дане рішення зборів акціонерів?
3. Чи можете оцінити рішення зборів очима менеджерів цього підприємства?

Задача 7

Проведіть порівняльний аналіз позитивних і проблемних сторін підприємств різних організаційно-правових форм:

- господарське товариство з обмеженою відповідальністю;
- публічне акціонерне товариство;
- приватне акціонерне товариство.

Результати занесіть у табл. 12.1. Визначте вплив організаційно-правового типу підприємства на роботу менеджерів.

Таблиця 12.1

Порівняльний аналіз позитивних і проблемних сторін підприємств різних організаційно-правових форм

№ з/п	Організаційно-правові типи підприємств	Позитивні сторони	Проблемні сторони

ТЕМА 13

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Обов'язкові платежі домашніх господарств та організацій у бюджет держави.
2. Обмеження пропозиції грошей, стримування інфляції.
3. Перевищення надходжень до бюджету над видатками.
4. Відношення обов'язкових резервів комерційного банку до загальної суми його депозитів.
5. Процентна ставка за кредитами, які центральний банк надає комерційним банкам.
6. Ситуація, коли видатки з бюджету перевищують надходження до нього.
7. Система кредитних відносин, принципів і форм кредитування та сукупність кредитно-фінансових установ, які створюють, акумулюють і надають грошові кошти на засадах кредитування.

Терміни і поняття:

- а) податки;*
- б) профіцит державного бюджету;*
- в) облікова ставка;*
- г) бюджетний дефіцит;*

- д) рестриктивна грошово-кредитна політика;
- е) резервна норма;
- є) кредитна система.

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Податки – це:

- а) грошові суми, які стягуються з кожної працюючої людини;
- б) грошові й натуральні платежі, які сплачуються людиною державі;
- в) грошові суми, що стягуються державою з прибутку та заробітної плати;
- г) обов'язкові платежі юридичних та працюючих фізичних осіб до бюджету держави;
- д) правильної відповіді немає.

2. До прямих податків належить:

- а) податок на прибуток;
- б) податок на додану вартість;
- в) акцизний збір;
- г) правильної відповіді немає.

3. Збиткові підприємства не платять:

- а) жодних податків;
- б) податок на прибуток;
- в) податок на додану вартість;
- г) податок на прибуток і податок на додану вартість.

4. Як зміниться графік пропозиції товару зі збільшенням ставки оподаткування прибутку:

- а) зросте величина пропозиції;
- б) зменшиться величина пропозиції;
- в) крива пропозиції зміститься ліворуч;
- г) крива пропозиції зміститься праворуч?

5. Зі збільшенням ставок оподаткування доходи державного бюджету швидше за все:

- а) зростатимуть;
- б) зменшуватимуться;
- в) зростатимуть до певного рівня, а потім почнуть знижуватись;
- г) знижуватимуться до певного рівня, а потім почнуть зростати.

6. Державний борг найчастіше виникає як наслідок перевищення:

- а) валового внутрішнього продукту над національним доходом;
- б) витрат державного бюджету над його надходженнями;
- в) грошової емісії над потребами в грошовій масі;
- г) сумарних витрат виробництва над доходами.

7. До безпосередніх функцій кредитного ринку не належить:

- а) мобілізація заощаджень домашніх господарств і тимчасово вільних грошових коштів підприємств;
- б) пропозиція грошей підприємствам;
- в) переміщення грошей між галузями економіки, територіями;
- г) створення ефективних умов використання трудових ресурсів на підприємствах;
- д) правильної відповіді немає.

8. Для менеджерів підприємств кредитний ринок може розглядатись як:

- а) джерело отримання грошових коштів;
- б) канал продажу експортної виручки;
- в) можливість придбання та продажу корпоративних цінних паперів;
- г) усі зазначені відповіді правильні.

9. До функцій центрального банку не належить:

- а) проведення грошової емісії;
- б) формування і використання валютних резервів держави;
- в) регулювання грошового обігу;
- г) визначення нормативів діяльності комерційних банків;
- д) розпорядження бюджетними коштами держави;
- е) правильної відповіді немає.

10. До методів грошово-кредитного регулювання, яке здійснюється центральним банком, не належить:

- а) зміна резервної норми;
- б) зміна облікової ставки;
- в) проведення операцій на відкритому ринку;
- г) перерозподіл бюджетних коштів держави;
- д) правильна відповідь зазначена в п. в, г.

11. Зміна норми обов'язкових резервів:

- а) скорочує кредитні ресурси комерційних банків;
- б) не впливає на обсяг реальних кредитних ресурсів комерційних банків;
- в) зменшує або збільшує кредитні ресурси комерційних банків;
- г) збільшує кредитні ресурси комерційних банків.

12. До наслідків рестриктивної політики центрального банку не належить:

- а) прискорення інфляції;
- б) скорочення безробіття;
- в) збільшення інвестиційних витрат;
- г) правильна відповідь зазначена в п. а, б, в;
- д) правильна відповідь зазначена в п. б, в;
- е) правильна відповідь зазначена в п. а, б.

13. Центральний банк змінює облікову ставку з метою:

- а) збільшення доходів державного бюджету;
- б) активізації фондового ринку країни;
- в) вирівнювання платіжного балансу;
- г) зменшення циклічних коливань;
- д) правильної відповіді немає.

14. Розширення масштабів скуповування державою своїх облігацій за незмінності інших умов може призвести до:

- а) збільшення кількості грошей у суб'єктів економічної діяльності;
- б) зменшення грошової маси, що перебуває в обігу;
- в) зростання вартості кредитів комерційних банків;
- г) зменшення вартості кредитів комерційних банків.

15. Експансіоністська грошово-кредитна політика здійснюється через:

- а) розширення грошової пропозиції, зменшення процентних ставок і розширення доступу до кредитів;
- б) зменшення грошової пропозиції та заборону процесу інвестування;

в) зменшення грошової пропозиції, збільшення процентних ставок і стимулювання інвестиційного процесу;

г) ліквідацію пільгового кредитування і збільшення відповідальності економічних суб'єктів за нераціональне використання кредитних ресурсів.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Ви – аналітик Міжнародного валютного фонду в Україні. В Україні економічний спад. Ви аналізуєте українську податкову систему.

Які зміни, на ваш погляд, потрібно внести в цю систему для того, щоб відновити зростання української економіки?

Чи, можливо, такі зміни взагалі недоцільно проводити в умовах економічного спаду?

Задача 2

Визначте, яким є дефіцит державного бюджету в Україні та в окремих інших країнах.

Поясніть, які фактори найбільше впливають на появу та масштаби дефіциту державного бюджету? Ваша думка щодо цієї проблеми в сучасній Україні.

Яким чином дефіцит державного бюджету може впливати на діяльність підприємств?

Чи потрібно менеджерам підприємств це враховувати?

Задача 3

На основі даних, наведених у табл. 13.1, а також реальних даних Національного банку України щодо норм обов'язкових резервів комерційних банків продемонструйте кредитні можливості банків (потрібно внести відповідні розрахунки в таблицю).

Яке це має значення для підприємств різних галузей економіки?

Чи звертають увагу менеджери цих підприємств на зміни норм обов'язкових резервів комерційних банків?

Таблиця 13.1

Визначення обсягів грошей для кредитування

Банк	Зобов'язання банку	Обов'язкові резерви банку	Кількість грошей для кредитування
Банк 1	100,0		
Банк 2	80,0		
Банк 3	64,0		
Банк 4	52,2		

Задача 4

Поясніть, як, на вашу думку, можна використати у боротьбі проти економічного спаду державні видатки в ролі інструмента державного впливу на економіку?

Що, наприклад, має робити держава в разі довготривалої пандемії?

Чи є ризики використання таких інструментів?

Як менеджери підприємств можуть реагувати на такі заходи держави?

Задача 5

Обсяг залучених депозитів комерційного банку становить 500 млн грн. Норма обов'язкових резервів дорівнює 8 %. Крім того, банк зберігає ще 5 % надлишкових резервів від суми депозитів.

Яку максимальну суму може використати банк для видачі кредитів?

За яких умов держава може змінити норми обов'язкових резервів?

Як такі зміни можуть впливати на діяльність підприємств?

Задача 6

Загальні резерви комерційного банку становлять 580 млн грн, залучені депозити – 2,55 млрд грн. Норма обов'язкових банківських резервів – 7 %.

Як може змінитися пропозиція кредитних грошей, якщо центральний банк змінить резервну норму з 7 до 10 %?

Яке це може мати значення для підприємств?

ТЕМА 14

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Зовнішньоторговельна політика держави, що сприяє вільній торгівлі та орієнтована на обмежену роль держави.
2. Співвідношення між експортом та імпортом товарів за певний період часу.
3. Спеціальний податок на товари, що імпортуються або експортуються.
4. Установлення міжнародних виробничих зв'язків між спеціалізованими суб'єктами.
5. Процес спеціалізації окремих країн у рамках світового господарства.
6. Переміщення товарів і послуг за межі, що позначені державними кордонами.
7. Переміщення людських ресурсів з однієї країни в іншу.
8. Переміщення капіталів між країнами в пошуках вигіднішої сфери їх використання.

Терміни і поняття:

- а) зовнішньоторговельне сальдо;*
- б) міжнародна кооперація;*

- в) міжнародна трудова міграція;*
- г) лібералізм;*
- д) міжнародна торгівля;*
- е) міжнародний поділ праці;*
- є) міжнародний рух капіталу;*
- ж) мито.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Практично будь-яка національна економіка є:
  - а) частиною світової економіки, а тому залежить від неї;
  - б) абсолютно відкритою економічною системою і тому цілком залежить від світової економіки;
  - в) частиною світової економіки і прагне суттєво скоротити свою залежність від неї;
  - г) частиною світової економіки і прагне до розширення протекціоністських заходів;
  - д) правильно все, зазначене в п. а, в.

2. За рахунок міжнародних економічних зв'язків неможливо:
  - а) подолати обмеженість національного ринку;
  - б) подолати обмеженість національної ресурсної бази;
  - в) здійснювати спеціалізацію виробництва, робити його ефективнішим;
  - г) підвищувати якісний рівень товарів, що виробляються;
  - д) правильної відповіді немає.

3. Що не належить до чинників спеціалізації окремих країн у рамках світової економіки:

- а) географічне розташування країни;
- б) природно-кліматичні умови країни;
- в) ресурсні можливості країни;
- г) історичні традиції країни;
- д) рівень кваліфікації менеджерів підприємств та державних службовців;
- е) правильної відповіді немає?

4. Спеціалізація країни, яка ґрунтується на абсолютних перевагах, передбачає:

- а) можливість постійно розширювати випуск найбільш вигідних для неї товарів;
- б) можливість виробляти певні товари з найнижчими порівняно з іншими країнами витратами;
- в) наявність переваг через природно-кліматичні умови, що сприяє виробництву певних товарів;
- г) перевага даної країни в забезпеченості певними видами ресурсів.

5. До інструментів регулювання державою зовнішньої торгівлі не належить:

- а) мито;
- б) квоти;
- в) ліцензії;
- г) субсидії експортерам – виробникам певних товарів;
- д) рестриктивна грошово-кредитна політика;
- е) правильної відповіді немає.

6. Кількісні обмеження на ввезення або вивезення певних товарів, які запроваджуються на певний час:

- а) акцизний збір;
- б) квоти;
- в) мито;
- г) адвалорне мито;
- д) правильної відповіді немає.

7. Антидемпінгова політика держави – це:

а) діяльність держави, яка перешкоджає реалізації товарів за цінами, нижчими за їх собівартість або істотно нижчими за їх ринкову вартість;

б) діяльність держави, яка пов'язана із субсидуванням відповідних виробників експортних товарів;

в) діяльність держави, спрямована на активну підтримку експортного сектора економіки та обмеження імпорتنих операцій;

г) діяльність держави, яка пов'язана з обмеженням іноземної конкуренції на світових ринках;

д) правильної відповіді немає.

8. Зовнішньоторговельний оборот країни – це:

а) загальна вартість експорту й імпорту;

б) загальний обсяг проданої країною продукції;

в) різниця між вартістю експорту й імпорту;

г) частка експорту в національному продукті.

9. До інструментів регулювання державою зовнішньої торгівлі не належить:

а) квота;

б) мито;

- в) ліцензії;
- г) рестриктивна грошово-кредитна політика;
- д) правильної відповіді немає.

10–12. До яких форм міжнародних економічних зв'язків можна зарахувати такі приклади:

10) компанія з Німеччини розробляє за угодою план приватизації одного з промислових підприємств в Україні (співробітництво розраховано на один рік);

11) компанія з Польщі придбала 30 % акцій однієї української меблевої фабрики;

12) Україна отримала американський кредит на реконструкцію паливно-енергетичного комплексу?

Форми:

- а) закордонні капіталовкладення;*
- б) участь у міжнародних економічних організаціях;*
- в) міжнародна торгівля;*
- г) міжнародна міграція робочої сили;*
- д) правильної відповіді немає.*

13. Формами приватних іноземних інвестицій є:

- а) прямі інвестиції, портфельні інвестиції, позики;
- б) прямі та портфельні інвестиції;
- в) прямі інвестиції та позики;
- г) портфельні інвестиції та позики.

14. Придбання іноземних облігацій є:

- а) формою іноземного інвестування;
- б) формою прямого іноземного інвестування;
- в) жодним чином не стосується питання інвестування;
- г) є виключно діяльністю держави.

15. Створення дочірніх підприємств на території іншої країни є прикладом:

- а) портфельного інвестування;
- б) надання допомоги іноземній державі;
- в) прямого інвестування;
- г) іноземної позики.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Припустімо, країни X та Y випускають одночасно такі товари: продукти харчування та автомобілі. Обидві країни роблять машини з однаковим результатом: по 100 автомобілів на місяць. Щодо продуктів харчування ситуація інша: в країні X виробляється 200 т продуктів харчування на місяць, а в країні Y – лише 100 т.

Визначте, яка країна у виробництві цих продуктів має порівняльну перевагу.

Задача 2

Припустімо, що країна A виробляє продукт X з меншими витратами, ніж країна B. Чи є сенс країні A імпортувати товар X із країни B? Якщо так, то чому?

Задача 3

Проаналізуйте такі погляди.

Перший: треба бути патріотом і купувати українські товари, віддаючи їм перевагу перед іноземними. Українці тільки виграють, коли вітчизняні компанії будуть конкурентоспроможними.

Другий: треба купувати товари найвищої якості незалежно від країни-виробника. Всі ми виграємо від того, що конкуренція змусить компанії підвищувати якість продукції та знижувати ціни.

Який погляд, на вашу думку, більш обґрунтований?

Задача 4

Опишіть власну позицію щодо доцільності встановлення високих ставок мита на автомобілі, зроблені в Китаї, якби ви були:

- а) власником компанії з виробництва автомобілів в Україні;
- б) працівником на автомобільному заводі в Україні;
- в) споживачем, що збирається купити новий автомобіль в Україні;
- г) топ-менеджером в компанії, яка є дилером в Україні щодо китайських автомобілів.

Задача 5

Уявіть собі, що ви працюєте менеджером в компанія, яка є виробником автомобілів в Україні. В компанії прийняли рішення звернутись до уряду України з проханням ввести обмеження на імпорт іноземних автомобілів.

1. Які аргументи ви б навели у такому зверненні?
2. Наскільки високими є шанси позитивного розгляду в уряді такого звернення?

ТЕМА 15

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ

1. Терміни та поняття

Для визначень, які подано нижче, знайдіть відповідний термін чи поняття.

1. Ціна грошової одиниці однієї країни (групи країн), виражена у грошовій одиниці іншої країни (групи країн).

2. Здатність резидентів і нерезидентів вільно, без будь-яких обмежень обмінювати національну валюту на іноземну і використовувати іноземну валюту в угодах з реальними та фінансовими активами.

3. Зниження курсу однієї валюти щодо іншої валюти.

4. Статистичний звіт, в якому в систематизованому вигляді наводяться дані щодо зовнішньоекономічних операцій даної країни з іншими країнами світу за певний період часу.

5. Інтернаціональна вартість товару, яка визначається головними продавцями і покупцями певного товару на світовому ринку в процесі здійснення великих операцій з даним товаром.

6. Статистичний звіт, у якому відображено платежі з експорту, імпорту і реекспорту товарів за певний проміжок часу.

7. Сума експорту й імпорту.

8. Підвищення курсу однієї валюти щодо іншої валюти.

Терміни і поняття:

- а) зовнішньоторговельний баланс;*
- б) ревальвація;*
- в) платіжний баланс;*
- г) зовнішньоторговельний оборот;*
- д) світова ціна;*
- е) валютний курс;*
- є) конвертованість валюти;*
- ж) девальвація.*

2. Тести

Знайдіть єдину правильну відповідь.

1. Показник, який відображає всі зовнішньоекономічні операції країни за певний період часу:

- а) зовнішньоторговельне сальдо;**
- б) платіжний баланс;**
- в) торговельний баланс;**
- г) валовий внутрішній продукт;**
- д) чистий експорт.**

2. Баланс міжнародного руху капіталів країни включає:

- а) залучення іноземних позик;**
- б) кредити, надані іноземним суб'єктам;**
- в) прямі іноземні інвестиції в національну економіку;**
- г) інвестиції суб'єктів національної економіки в інші країни;**
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;**
- е) правильно все, зазначене в п. а, б, в.**

3. У розрахунки за поточними операціями, які включаються в платіжний баланс країни, не входять:

- а) торговельний баланс;
- б) баланс міжнародних послуг;
- в) чистий дохід від зарубіжних інвестицій;
- г) залучені іноземні інвестиції;
- д) правильної відповіді немає.

4. Країна виробляє більше, ніж споживає. Це відбувається у разі:

- а) дефіциту державного бюджету;
- б) збільшення зовнішнього боргу країни;
- в) від'ємного сальдо торговельного балансу;
- г) додатного сальдо торговельного балансу;
- д) збільшенні видобутку золота в країні;
- е) правильно все, зазначене в п. б, г, д.

5. Скорочення дефіциту торговельного балансу країни може досягатися за рахунок:

- а) розширення експорту;
- б) залучення в країну великої кількості іноземних туристів;
- в) скорочення імпорту;
- г) розвитку імпортозамінних виробництв у країні;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;
- е) правильно все, зазначене в п. а, б.

6. Наявність дефіциту торговельного балансу країни:

- а) однозначно негативне явище;
- б) зменшує експортні можливості країни;
- в) потребує розширення постачання імпортних товарів;

- г) може призвести до скорочення валютних запасів країни;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в, г;
- е) правильно все, зазначення в п. б, в.

7. Наявність додатного сальдо торговельного балансу країни:

- а) скорочує зовнішньоторговельний оборот;
- б) може призвести до збільшення валютних резервів країни;
- в) сприяє зниженню курсу національної валюти;
- г) може сприяти зростанню конкуренції на внутрішньому ринку;
- д) правильно все, зазначене в п. а, б, в.

8. Зросли ціни на нафту, яку імпортує Україна. Чи може це вплинути на інфляцію в Україні:

- а) може, якщо буде ревальвація гривні;
- б) ні, якщо буде девальвація гривні;
- в) може, якщо буде валютна інтервенція;
- г) може, якщо Україна матиме додатне сальдо торговельного балансу;
- д) правильної відповіді немає?

9. Національна валюта країн, в яких використовуються валютні обмеження щодо резидентів і проведення окремих валютних операцій, – це:

- а) резервна валюта;
- б) вільно конвертована валюта;
- в) частково конвертована валюта;
- г) замкнена валюта;
- д) правильної відповіді немає.

10. Зростання курсу долара щодо євро створює сприятливі умови для:

- а) зростання американського експорту до країн ЄС;
- б) зростання експорту товарів з ЄС до США;
- в) взаємного скорочення зовнішньої торгівлі;
- г) розширення торгівлі з іншими країнами.

11. На валютний курс не впливає:

- а) стан зовнішньоторговельного балансу;
- б) імпорт товарів і послуг;
- в) експорт товарів і послуг;
- г) дефляція;
- д) правильної відповіді немає.

12. Девальвація гривні може бути вигідною:

- а) українським експортерам;
- б) українським імпортерам;
- в) банкам, які видали кредити в гривнях;
- г) звичайному українському споживачеві.

13. Ревальвація гривні може бути вигідною:

- а) українським імпортерам;
- б) експортерам українського зерна;
- в) банкам, які видали валютні кредити;
- г) власникам валютних депозитів.

14. Зростання експорту країни за незмінних обсягів імпорту може спричинити:

- а) профіцит торговельного балансу;
- б) дефіцит торговельного балансу;
- в) від'ємне сальдо торговельного балансу;
- г) позитивно вплинути на сальдо послуг.

15. Зростання зовнішньоторговельного обороту між певними країнами свідчить насамперед про:

- а) покращання балансу між експортними та імпортними операціями;
- б) підвищення торговельної активності між країнами;
- в) ефективну роботу митних адміністрацій цих країн;
- г) зростання рентабельності зовнішньоекономічної діяльності відповідних підприємств.

3. Задачі (ситуації)

Задача 1

Припустімо, річний зовнішньоторговельний оборот країни А становив 73,1 млрд дол. США, в тому числі експорт – 38,1 млрд дол. США, імпорт – 35 млрд дол. США. Визначте сальдо зовнішньоторговельного балансу країни А. Який чином стан цього сальдо може вплинути на бізнес-діяльність підприємств у країні?

Задача 2

Припустімо, що курс євро щодо гривні збільшився на 10 %. Поясніть, як ця подія вплине на:

- а) українського експортера товарів;
- б) українського імпортера товарів;
- в) українського споживача;
- г) європейського імпортера;
- д) європейського експортера;
- е) європейського споживача.

Задача 3

Зовнішньоторговельний баланс умовної країни становить 180 млрд дол. США, баланс поточних операцій – 150 млрд дол. США. Офіційні резерви іноземної валюти збільшились на 10 млрд дол. США. Чому дорівнює сальдо рахунка капіталу та фінансових операцій?

Задача 4

Сальдо за поточним рахунком умовного платіжного балансу країни – 20 млрд дол. США, сальдо за рахунком капіталу та фінансових операцій – 18 млрд дол. США, сальдо статті “Помилки та упущення” – 5 млрд дол. США. Наскільки зменшаться офіційні золотовалютні резерви країни, щоб урівноважити платіжний баланс?

Навчальне видання

**ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ДЛЯ УПРАВЛІНЦІВ)**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Практикум

**Юрій Євгенович Петруня
Віра Юріївна Петруня
Наталія Сергіївна Ковтун**

В авторській редакції

**Підписано до друку 23.02.2021. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 8,25. Облік.-вид. арк. 7,33. Тираж 100 прим.
Замовлення № 9.
Дніпро: Університет митної справи та фінансів (свідоцтво про
видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4.**